

Mokslo Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 4(647)

LIETUVOS MOKSLININKŲ SĄJUNGOJE

Susitikimas su Seimo Pirmininku

Seimo Pirmininkas prof. dr. Viktoras Pranckietis pakvietė susitikti visuomeninių organizacijų, asociacijų, susivienijimų atstovus aptarti prasidėsiančią Seimo pavasario sesiją. „Mano vienas svarbiausių tikslų – tai, kad būtų išgirstos ir į Seimo darbotvarkę patektų įvairios idėjos. Tikiuosi, kad šie susitikimai bus proga kiekvienam atnešti savo mintis, klausimus ir pasiūlymus ir diskutuoti apie galimus sprendimus. Tai bus atvirų durų valandos parlamento ir visuomenės dialogui“, – teigė Viktoras Pranckietis.

Susitikimas įvyko Seimo lankytojų centre (Gedimino pr. 60) vasario 28 d. Susitikti su Seimo pirmininku atvyko Lietuvos mokslininkų sąjungos (LMS) tarybos nariai: vicepirmininkas prof. dr. Alvydas Baležentis, „Salduvės“ skyriaus pirmininkas prof. dr. Vaclovas Tričys ir LMS pirmininkas prof. dr. Jonas Jasaitis. Seimo Pirmininkui iš anksto buvo pateikti klausimai, susiję su seniai įvykusiame Visuotiniame Lietuvos mokslininkų suvažiavime priimta rezoliucija:

1) mokslininkų galimybė aktyviai dalyvauti, kuriant ir įgyvendinant valstybės strategiją;

2) mokslininkų, neužimančių etatinių pozicijų mokslo įstaigose bei regionuose dirbančių išradėjų ir inovacijų kūrėjų potencialo panaudojimas Lietuvos ekonomikai stiprinti.

Dalykiško pokalbio metu aptarta, kad būtina sustiprinti valstybės valdymo ir mokslo

Iš kairės: prof. Alvydas Baležentis, Seimo Pirmininkas prof. Viktoras Pranckietis, LMS pirmininkas prof. Jonas Jasaitis, LMS „Salduvės“ skyriaus pirmininkas prof. Vaclovas Tričys

institucijų atstovų bendradarbiavimą, įtraukti akademinės bendruomenės atstovus į svarbiausių strateginių problemų nagrinėjimą ir efektyvių sprendimų paiešką, nepaliekant šių klausimų nagrinėjimo vien biurokratinių struktūrų, etatinių patarėjų ir kitų tarnautojų nuožiūrai. Tai žmonių išteklių išsaugojimas Lietuvoje, švietimo ir aukštojo mokslo studijų pertvarka, naujų technologijų pritaikymas, mažinant klimato kaitą, regioninės politikos ir savivaldos pertvarka. Priminta, kad viena iš skaudžiausių prastai perengtos „optimizacijos“ pasekmių yra nemažo būrio mokslininkų eliminavimas iš akademinės bendruomenės,

tuo padarant didžiulę žalą valstybei. Būtina skubiai parengti priemones, kurios padėtų susigrąžinti šį kvalifikuotų specialistų potencialą, pasirūpinti, kaip sutelkti atokiuose regionuose dirbančių kūrėjų pastangas, padėti įgyvendinti jų idėjas, suteikti jiems techninę ir finansinę pagalbą.

Seimo Pirmininkas labai palankiai sutiko Lietuvos mokslininkų sąjungos pasiūlymus ir pasiūlė artimiausiu metu juos aptarti platesniame kontekste, dalyvaujant šakinių ministerijų (Energetikos, Ekonomikos ir inovacijų, Švietimo, mokslo ir sporto bei kt.) atstovams. „Mokslo Lietuvos“ inf.

Doc. dr. Algimantas Valentinas Indriūnas, knygos apie planetos ateitį autorius

ŠIAME NUMERYJE

Knyga apie Valstybės atkūrimo Akto signatarą Joną Smilgevičių ● 1–2 p.

Kas yra Alma Mater? ● 3 p.

Lietuvos Respublikos Seimo pranešimai ● 3–4 p.

Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos pranešimai ● 4 p.

Lietuvos mokslo taryboje: molekulinės biologijos laboratorijų kūrimas ● 5 p.

Nauja studijų programa VGTU – kraštovaizdžio architektūra ● 6 p.

Parama „Mokslo Lietuvai“ ● 6 p.

Pirmojo lietuviško politikos, literatūros ir mokslo žurnalo „Varpas“ sukaktis ● 7 p.

Doc. dr. Algimantas Valentinas Indriūnas, knygos apie planetos ateitį autorius ● 8 p.

Išmaniosios technologijos būtinos ir alpinistams ● 10 p.

VALSTYBĖS ATKŪRIMO DIENAI

PIRMOJI SIGNATARO JONO SMILGEVIČIAUS BIOGRAFIJA

Arminas Šileikis

Lietuvos nacionalinis muziejus pristato pirmąją knygą apie Joną Smilgevičių – vieną iš mažiausiai Lietuvos visuomenei žinomų Nepriklausomybės Akto signatarų, lietuviško verslo ir pramonės pradininką. Jono Smilgevičiaus 150-ųjų gimimo metinių išvakarėse išleista knyga praskleis ne vieną signataro biografijos puslapį.

Šio signataro biografinis tyrinėjimas nebuvo lengvas, nes šaltiniai yra gana fragmentiški. Jonas Smilgevičius nemėgo rašyti apie save, todėl nepaliko nei dienoraščio, nei atsiminimų. Medžiagos stygių nulėmė ir palyginti neilgas jo dalyvavimas politinėje veikloje – pradedant aktyviu Lietuvių konferencijos Vilniuje organizavimu ir baigiant

paskutine jo, kaip Lietuvos Tarybos nario, darbo diena.

Knygos autorius istorikas Valdas Selenis žinių apie signataro gyvenimą ieškojo daugybėje šaltinių. Remdamasis Berlyno universiteto archyvo dokumentais, pasakoja apie būsimojo signataro agronomijos studijas Berlyno karališkojoje aukštojoje žemės ūkio mokykloje, o sklaidydamas lietuvių spaudą aptaria negausią studento publicistiką spaudos draudimo metais. Reikšmingiausią darbą signataras J. Smilgevičius atliko, kurdamas pirmąsias lietuviškas akcines bendroves ir praktiškai keldamas tėvynės žemės ūkį, verslą ir pramonę. Jo susirūpinimas lietuvių verslumu matomas negausiuose būsimo signataro straipsniuose, paskelbtuose dar 1894–1895 m., taip pat paskelbtame impe-

ratyve „Lietuvos ūkio plėtotei pienininkystės kryptimi“.

■ Nukelta | 2 p.

2020 metai

2020-ieji yra paskelbti: Lietuvos Steigiamojo Seimo šimtmečio; Tautodailės; Vilniaus Gaono ir Lietuvos žydų istorijos; UNESCO pasaulio paveldo Lietuvoje; Mokyklų bendruomenių; Eugenijos Šimkūnaitės; Ateitininkų; Čiunės Sugiharos metais. Šiais metais minėsime Atkurtos Lietuvos Nepriklausomybės 30-metį. Sukanka 100 metų, kai Lietuvos Steigiamasis Seimas (1920) įteisino valstybės pavadinimą – Lietuvos Respublika.

PIRMOJI SIGNATARO JONO SMILGEVIČIAUS BIOGRAFIJA

■ Atkelta iš 1 p.

„Joną Smilgevičių galima apibūdinti kaip ūkišką ir pragmatiską žmogų. Jam beveik tiktų XIX a. britų ekonomisto Johno Stuardo Millo pavartotos sąvokos *homo economicus* prasmė – tobulai racionalaus žmogaus, siekiančio kuo mažesnėmis sąnaudomis gauti geriausią įmanomą rezultatą. Tačiau pelno ir naudos jis siekė pirmiausia ne vien sau ir savo šeimai, bet lietuvių tautai ir vėliau – valstybei“, – pasakoja V. Selenis. Anot knygos autoriaus, tai paskatino būsimą signatarą geriausiose to meto Vokietijos aukštosiose mokyklose įgyti agronomo specialybę, o įgytas kompetencijas pritaikyti tėvynėje.

Baigęs studijas ir kelerius metus pagyvenęs Varšuvoje, jis į Lietuvą parvyko pačiu tinkamiausiu metu – kai reikėjo gelbėti vienintelę lietuvių įmonę Vilniuje. Jo vadovaujama bendrovė „Vilija“ pamažėle tapo sėkminga įmone, kurios produkcija turėjo paklausą visoje Rusijoje.

Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui ir Lietuvą – tuometinės Rusijos imperijos kraštą – užėmus kaizerinės Vokietijos kariuomenei, Jonas Smilgevičius nuolat rūpinosi negailėstingų rekvizicijų klausimu, kurį keldavo ir Lietuvos Tarybos posėdžiuose. Į pastarąją jis pateko kaip aktyvus Lietuvių konferencijos organizatorius iš Kuršėnų apskrities. Nepriklausomoje Lietuvoje J.

Prie Holzhausų namo. Šančiai (1939 m.). Jonas Smilgevičius – pirmas iš dešinės. Vitalio Petrušio asmeninio archyvo nuotr.

Kazimieras Smilgevičius su žmona Danute. Užvenčio dvaras (apie 1937 m.). Algio Žolyno asmeninio archyvo nuotr.

Smilgevičiaus įsteigtos arba valdytos įmonės: „Nemunas“, „Neris“, „Dubysa“, „Miškas“, „Mazgas“, „Ringuva“ ir kt. Jos pirmosios Lietuvoje pradėjo plėtoti tokias pramonės šakas, kaip žemės ūkio mašinų gamyba, medienos pramonė, aliejaus gamyba, pirmasis vilnos fabrikas Lietuvoje. Įmonių veiklą subsidijavo Jono Smilgevičiaus įsteigtas Kredito bankas. Signataras buvo visapusiškai išplėtojęs savo ūkį Užventyje, kuriame yra ir pagrindiniai jo atminties ženklai. Autorius yra Lietuvos nacionalinio muziejaus viešųjų ryšių specialistas.

Atminimo paminklas Jono Smilgevičiaus gimtajame Šonių kaime. Meilutės Peikštenienės nuotr.

KVIETIMAI DALYVAUTI MOKSLO PROGRAMOSE

PROGRAMA „MOTERIMS MOKSLE“

Nuo 2020 m. sausio 27 d. iki kovo 6 d. Baltijos šalių mokslininkės yra kviečiamos teikti paraiškas programai „Moterims moksle“ internetinėje svetainėje www.forwomeninscience.com. Lietuvos mokslų akademijos ir Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos ekspertams įvertinus Lietuvos mokslininkių pateiktas paraiškas, vienas prizas bus skirtas mokslų daktarei iki 40 metų amžiaus, taip skatinant mokslinius gyvybės, aplinkos, fizikos ir inžinerijos mokslų tyrimus. Papildomai bus skirtas vienas prizas Lietuvos doktorantei iki 33 metų amžiaus, taip skatinant užbaigtą vykdomus disertacinius tyrimus gyvybės, aplinkos, fizikos bei inžinerijos mokslų srityse.

Kreiptis: Andrius Bernotas, Lietuvos mokslų akademijos Organizacinio skyriaus vadovas. Gedimino pr. 3, 01103 Vilnius, 303 kab., tel. (8 601) 11 742.

Apie programą

„L'Oréal Baltic“ pradeda paraiškų tarptautinės programos „Moterims moksle“ (angl. *Women in Science*) priėmimą trijose Baltijos šalyse. 16-ąją kartą Latvijoje ir ketvirtą kartą Estijoje bei Lietuvoje septynioms Baltijos šalių mokslininkėms, įvertinant jų indėlį į mokslą, bus skirtos 6 tūkst. eurų premijos. Be to, trys dalyvės iš kiekvienos Baltijos šalies gaus prestižinį

„L'Oréal-UNESCO For Women in Science“ kylančių talentų apdovanojimą.

Programa „Moterims moksle“ yra viena geriausių UNESCO ir privataus sektoriaus bendrų iniciatyvų, puikus verslo ir mokslo bendradarbiavimo bei socialinės atsakomybės pavyzdys, skatinantis jaunas moteris rinktis mokslininko profesiją, padedantis jaunoms mokslininkėms likti moksle, įveikiant kritinius gyvenimo etapus, skatinantis visuomenę vertinti mokslo svarbą bendros gerovės kūrimui“, – teigia Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos generalinė sekretorė Asta Junevičienė.

Nuo šios „L'Oréal Baltic“ programos pradžios Latvijoje 2005 m., už nuopelnus moksle buvo įvertintos 45 Latvijos mokslininkės. Ketvirtus metus iš eilės programa vykdoma ir kitose Baltijos šalyse. Už indėlį į mokslą jau apdovanotos keturios Lietuvos ir keturios Estijos tyrėjos. Pernai 6 tūkst. eurų vertės premijas pelnė septynios programoje dalyvavusios Baltijos šalių mokslininkės. Lietuvoje buvo įvertintos dvi tyrėjos. Viena iš jų – VU GMC doktorantė Milda Alksnė. Įvertinimo sulaukė jos pastangos sukurti dirbtinį kaulinio audinio transplantą, kuris būtų pritaikomas atkuriant kaulinio audinio pažeidimus žmogaus organizme. Pernai buvo įvertintas dr. Jurgitos Skiecevičienės projektas, kurio tikslas – nustatyti krauj-

je cirkuliuojančius biožymenis, tinkamus neinvazinei skrandžio vėžio diagnostikai, stebėsenai ir prognozei.

Latvijoje programą įsteigė „L'Oréal Baltic“ draugijos globėja, buvusi Latvijos Respublikos Prezidentė (1999–2007 m.) Vaira Vike-Freiberga. Šiandien „L'Oréal Baltic“ programa „Moterims moksle“ yra įgyvendinama, bendradarbiaujant su Latvijos, Estijos ir Lietuvos mokslų akademijomis ir nacionalinėmis UNESCO komisijomis šiose šalyse. Tai vienintelė paramos programa mokslininkėms Baltijos šalyse. Ši programa skatina Baltijos šalių mokslininkių profesinį tobulėjimą, padėdama joms siekti naujų tikslų ir kurti naudą tiek mokslo, tiek visuomenės labui.

Tarptautinė programa „Moterims moksle“ pradėta vykdyti 1998 m. Nuo tada „L'Oréal“ įmonių fondas ir Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija UNESCO išipareigojo padidinti moterų, dirbančių moterų su moksliniais tyrimais, skaičių. Pastaruosius dvidešimt dvejus metus „L'Oréal-UNESCO „Moterims moksle“ programa siekia paskatinti ir lydėti moteris tyrėjas jų svarbiausiais gyvenimo momentais, reikšmingai prisidedant prie mokslo raidos ir lyčių lygybės šioje srityje.

Kilus klausimų dėl paraiškų teikimo proceso, kviečiame kreiptis el. paštu

fwis@attach.lv. Kontaktinis asmuo ryšiams su žiniasklaida – Karin Laar.

L'Oreal Poland and Baltic HUBEL. El. paštas Karin.LAAR@loreal.com

Projekto interneto svetainė: www.forwomeninscience.com.

Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos puslapis: www.unesco.lt

Lietuvos mokslų akademijos puslapis: www.lma.lt

Mažutė...

Janina Degutytė

*Tu – mažutė, tu telpi visa
Į Čiurlionio karalių delnus...
Tu – riekelė duonos kasdieninės
Ant pasaulio vaišių pilno stalo.*

*Tu ant gaublio – mažas lopinėlis,
Žalgirio šarvų plieninis žvynas.
Pirčiupio liepsnos ir kraujo ženklas,
Ežerų dangaus tyriausias lašas.*

*Tiktai mūsų meilė tu – didžiulė.
Mūsų delnuose – tu nesudeginama.
Mūsų ilgesy – brangiausia pasaka.
Mūsų akyse – tu saulės kraštas.*

REDAKTORIAUS KOMENTARAS

(Ne)susitarimas dėl švietimo

Prof. dr. Jonas Jasaitis

(*Tęsinys. Pradžia – Nr. 3*)

Ieškant susitarimo, pirmiausia reikia išsiaiškinti, dėl ko būtina susitarti. Seimo grupės, bandančios rengti partijų susitarimo dokumentą, daugumą (kaip rodo jo svetainėje sudėtų nuotraukų rinkinukas) sudaro Seimo nariai, kurie apie tai, kokios problemos yra svarbiausios visoje trinarėje sistemoje (ikimokyklinis ir bendrasis ugdymas; kolegijų sektorius; aukštosios mokyklos ir mokslo centrai), turi labai paviršutinišką supratimą. Diletantas, tvirtinantis, kad jis viską išmano, dažnai yra pavojingesnis už tyčinį kenkėją. Kenkėjas bent suvokia, ko siekia, ir bijo būti demaskuotas, o diletantas gali būti įsitikinęs, kad daro gerą darbą. Jis gali pulsti muštis su visais, kurie bando paaiškinti jo daromų kvailysčių esmę.

Štai jau kažin kelintoje darbo grupėje matome buvusį ministrą, kurio vadovavimo laikais pateiktame Mokslo ir studijų įstatyme Konstitucinis Teismas nustatė beveik 40 neatitikčių Konstitucijai. Tada įsitvirtino mokinio „krepšeliai“, stojimo į universitetus „kartelės“. Ministrė paskyrus Jurgitą Petrauskienę, universitetus ėmė reformuoti gerai žinoma verslo grupuotė, visiškai ignoravusi akademinę bendruomenę. Toji grupė sukūrė universitetų „optimizacijos planą“. Jo sudarytojai visiškai ignoravo tvarios regionų raidos būtinybę. **Jie orientavosi ne į priežastis, o į pasekmes: mažėja gyventojų, mažėja mokinių ir studentų.** O ką būtina daryti, kad nebešvaistytume svarbiausio Lietuvos turto – žmonių išteklių, net naujausiuose jų projektuose nekalbama. Nusišnekama iki to, kad netrukus Lietuvoje liks 2 mln. arba dar mažiau gyventojų. Lietuvos mokslo taryba, kurią Lietuvos mokslininkų sąjunga įkūrė 1991 m. ir kuri turėjo tapti (kurį laiką ir buvo tapusi) Lietuvos mokslininkų parlamentu, strateginių programų ekspertu, dabar paversta biurokratine lėšų paskirstymo agentūra. Mokslininkai prarado galimybę formuoti Lietuvos mokslo tarybą ir ji liko priedėliu prie liūdniausiai garsėjančios ministerijos.

Seimas pritarė universitetų „optimizacijos“ planui, kurį dabar bandoma vykdyti. Tai tiesa, bet ar buvo pasidomėta, kam pritariama? Juk akademinė bendruomenė buvo įžūliai nustumta nuo šio plano rengimo, motyvuojant iškreiptu kriterijumi, kad ji tariamai bus neobjektyvi. Kai kurie planą kurpusios verslo grupuotės nariai juo jau pasinaudojo, įsigydamį buvusius universitetų pastatus „už vieno buto kainą“.

Kokį teigiamą poveikį davė to plano įgyvendinimas? Kelis šimtus naujų kvalifikuotų bedarbių Šiauliuose, didžiulį regioną (Mažeikiai–Šiauliai–Panevėžys–Utena) paliekant be galimybės vietoje įgyti šiuolaikinį universitetinį išsilavinimą? Kaip galima įsivaizduoti tvarią regionų plėtrą be vietoje dirbančių universitetų, kuriuose studijuoti būtų galima ir pigiau, ir tikslingiau, t. y. išnaudojant vietinius žmonius, gamtos ir infrastruktūros išteklius, stiprinant verslo ir mokslo integraciją?

Šis planas yra afera, už kurią normalioje demokratinėje valstybėje jos vykdytojai jau būtų pasodinti į „belangę“ ilgiems metams. Kokios jo pasekmės jau matomos? Kad sunaikintas daugiau kaip aštuonis dešimtmečius veikęs specializuotas pedagogų rengimo ir edukologijos mokslo centras? Kad Panevėžio fakultete studentų skaičius sumažėjo 5 kartus, o Šiauliuose – 8? Kad universitetinio ugdymo sistema prarado įrengtus ir visai neseniai modernių studijų procesui pritaikytus pastatus, vardines memorialines auditorijas? Ar čia lėšų taupymas, ar milžiniškas praradimas? Ar pasiekimas yra tai, kad 80 proc. dabartinių abiturientų planuoja emigruoti, kad regionuose dirbančius save matę tik nuo 5 iki 7 proc. bendrojo ugdymo mokyklas baigiančio jaunimo? Kad didelė jo dalis ieško būdų, kaip išvengti karinės tarnybos Lietuvai, kad jie nebeskaito lietuvių literatūros, kalba sudarkytu „globish“ žargonu ir tuo didžiuojasi?

„Optimizacijai“ pasipriešino Lietuvos sporto universitetas ir laimėjo, gavęs Konstitucinio Teismo išvadą. Atsisakė „optimizuotis“ MRU. Lyg ir nesipriešino ASU, bet iki šiol nedžiūgia. Ką tik vykusioje konferencijoje konstatuota, kad tokia specialistų rengimo sistema, kaip diegiama dabar, neatitinka sparčiai modernėjančio agrarinio sektoriaus

poreikių. Pagaliau į šią problemą būtina žvelgti plačiau ir suprasti, kad regionuose yra ne tik agrarinė veikla, kad ir šioje veikloje nebeužtenka mechanizatorių ir agronomų, bet reikia ir IT, ir pramoninio profilio inžinierių, ir humanitarinį išsilavinimą turinčių specialistų. Tačiau iš esmės humanitariniam „laisvųjų menų“ VDU tai yra visai nauja sritis. Tas pats ir su edukologija. Šis Seimas su kaupu įgyvendino dar valstybės atkūrimo pradžioje išryškėjusią užmačią sugriauti Lietuvos švietimo sistemą ir priversti ją tarnauti globalizacijai (nepaisant šios užmačios dangstymo neva tautinės mokyklos idėjomis). Argi jauku gyventi griuvėsiuose? Dangstydamiesi net ir Meilės Lukšienės vardu, šios užmačios šalininkai spėiai nutautino ir net nupilietino Lietuvos mokyklą. Tai kur yra pasiekimai?

Šiaulių universiteto problema slypi ne tiek Vilniuje, kiek pačiuose Šiauliuose. Ginti šio universiteto interesų tiesiog nebuvo kam, nes derybininkėmis paskirtos jo atstovės nesugebėjo apginti net tų sričių, kuriose buvo sukaupta unikali patirtis. O tuometė Švietimo ir mokslų ministerija kasmet drastiškai mažino Šiaulių universiteto finansavimą. Universitetas dar iki realių derybų pradžios prarado savo struktūras – fakultetus ir katedras. Kreiptis į Konstitucinį Teismą čia nebuvo kam. Šiauliuose, net nesvarscius, atmeta švelnesnė ir demokratiškesnė sujungimo su Vytauto Didžiojo universitetu galimybė, kuri labiau atitiko Šiaulių universiteto specifiką.

Dabar vėl šnekama, kad pradinių klasių mokytojai turėtų būti rengiami tik universitetuose, kad jiems būtinas magistro laipsnis. Kas tiems šnekoriams primins, kad Šiauliuose toks rengimas pradėtas dar 1958 m. ir nuo to laiko sukaupta neįkainojama patirtis, sukurtos unikalioms matematikos, kalbos, muzikinio ugdymo metodinės mokyklos? Dabar net ir pedagogų, skirtų darbui su specialiųjų poreikių turinčiais mokiniais, Šiauliuose jau beveik nebeliko, nes juos perima kiti. Tai kas lieka Šiauliuose? Sparčiai tirpstantys jo likučiai?

Bet svarbiausia, kad universitetų naikinimo plano rengėjai niekada nesuvokė, kas yra *Alma Mater*. Universitetai kuriami šimtmečiams, o ne Seimo kadencijoms. Universitetai nėra pagal „reitingus“ ir taisykles išrikiuotų varžtų bei veržlių krūvelės. Universitetas nėra tipinis „kioskėlis“, pardavinėjantis atvežtinius bananus ir cigaretes, kurį galima pastumti iš vienos vietos į kitą, sujungti arba buldozeriu nugriauti. Ant universitetų laikosi valstybė. Kiekvienas universitetas yra unikalus, nepakartojamas, turintis savo struktūrą ir ilgalaikę veiklos viziją.

Todėl dabartinis biurokratinis nustatinėjimas vienuodų taisyklių, kaip priimti būsimojus studentus ir kaip juos ruošti, yra absoliučiai nepriimtinas. Vadinamosios priėmimo kartelės yra ne tik nereikalingos, bet ir žalingos. Svarbiausia yra būsimojo studento tikslinė motyvacija ir jo asmenybės profesinis kryptingumas. Pažymiai, gauti vidurinėje mokykloje, nėra neskundžiamas galutinis nuosprendis, nes asmenybė yra dinamiška. Pasaulyje puikiai žinomos baigusiujų papildomo ugdymo institucijos, kurios padeda įgyti tokį pasirengimą, kokio reikia universitetinėms studijoms, ir niekas netrukdo naudotis jų paslaugomis. Kiekviena studijų kryptis turi savo reikalavimus stojantiesiems ir tik pats universitetas geriausiai žino, kokius būsimojus studentus reikia priimti. Kiekvienas universitetas yra savitas kultūros kūrėjas ir skleidėjas pasaulyje. Bet kuris šių dienų Lietuvos klerkas tai suvokia?

Norint sukurti modernią Lietuvos švietimo sistemą, reikia:

- 1) suvokti, kokius reikalavimus asmenybės ugdymui kelia ekonomikos ir kultūros raida, ką iš tikrųjų reiškia 5.0 revoliucija;
- 2) suprasti, kaip asmenybė formuojasi, kokias teises ir pareigas ji turi įsisąmoninti ir kaip save ugdyti;
- 3) išsiaiškinti, ką reiškia darni visų valstybės regionų raida;
- 4) apgalvoti, kaip išlaikyti žmonių išteklius, ir juos ruošti taip, kad jie būtų suvokiami ne kaip statistiniai vienetai, o kaip asmenybės, matančios savo vaidmenį valstybėje. Kad sava valstybė jiems taptų patraukli, leidžianti tenkinti bazinius socialinius poreikius.

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

Baltijos Asamblėjoje. Seimo nariai Viktoras Rinkevičius, Andriejus Stančikas ir Gintaras Vaičekas vasario 13–14 d. dalyvavo jungtiniame Baltijos Asamblėjos Ekonomikos, energetikos ir inovacijų, Gamtos išteklių ir aplinkosaugos bei Biudžeto ir kontrolės komitetų posėdyje Taline (Estijos Respublika). Posėdyje aptartas Baltijos valstybių ekonominis bendradarbiavimas. Ypač didelis dėmesys skirtas žiedinei ekonomikai. „Reikia bendro supratimo apie atliekų tvarkymo ir žiedinės ekonomikos perspektyvą ateityje. Vienas didžiausių Baltijos valstybių uždavinių – užtikrinti skirtingus pakuočių atliekų srautus, kad verslo įmonės būtų suinteresuotos dirbti šioje srityje. Suprantama, tam prireiks laiko ir inovacijų, bet jei Baltijos valstybėms pavyktų įdiegti bendrą užstatą sistemą, tai atvertų galimybes plačiau bendradarbiauti ir kitose atliekų perdirbimo srityse. Tai galėtų būti pirmasis toks projektas Europos Sąjungoje, kuris parodytų, kaip šalys šioje srityje gali bendradarbiauti“, – sako Seimo narys Andriejus Stančikas.

Posėdyje kalbėta apie palankesnės verslo aplinkos kūrimo politiką, investicijas apskritai ir tiesiogines užsienio investicijas bei kitais klausimais. „Baltijos valstybių bendradarbiavimo apimtis ir formos yra plačios. Svarbi bendradarbiavimo sritis galėtų būti finansai, kad būtų užtikrintas veiksmingesnis tarpvalstybinis keitimasis informacija apie įtartinus sandorius. Šiandien turime spręsti ir mokesčių už aplinkos taršą unifikavimo klausimą: kad mokesstinės sąlygos būtų panašios visose Baltijos šalyse, kad nebūtų manipuliavimo dėl palankesnių mokesčių sąlygų. Baltijos jūros regionas – nedidelis, todėl mums visiems aktualus ir Baltijos jūros taršos klausimas. Valstybės turi panašiai viską traktuoti ir apmokestinti“, – pabrėžia Seimo narys Viktoras Rinkevičius.

Siekiant vystyti dirbtinį intelektą, būtinas bendras požiūris Baltijos regiono mastu. „Bendradarbiavimas dirbtinio intelekto ir apskritai skaitmeninės darbotvarkės srityje yra būtinas, nes atskirai įgyvendinti projektus yra itin brangu. Lietuva pasiūlė aptarti jungtinio inovacijų centro kūrimo idėją. Baltijos valstybės svarsto galimybes sujungti dirbtinio intelekto ekosistemas. Čia būtinas bendradarbiavimas nustatant reguliavimą ir standartus“, – pastebi Seimo narys Gintaras Vaičekas.

Jungtiniame posėdyje aptarti veiksmų, kurių turėtų imtis Baltijos Ministrų Taryba, dėl Baltijos Asamblėjos rekomendacijų įgyvendinimo, siekiant bendros dujų ir elektros rinkos, atsinaujinančios energijos išteklių projektų ir „Rail Baltica“ projekto įgyvendinimo. Seimo nariai Viktoras Rinkevičius, Andriejus Stančikas ir Gintaras Vaičekas yra Seimo delegacijos Baltijos Asamblėjoje nariai.

Baltijos Asamblėja yra Lietuvos, Estijos ir Latvijos parlamentų bendradarbiavimo tarptautinė organizacija, įkurta 1991 m. lapkričio 8 d. Taline. Ji turi bendradarbiavimo sutartis su Šiaurės Taryba, Beniliukso Parlamentu, GUAM (Gruzijos, Ukrainos, Azerbaidžano ir Moldovos) Parlamentine Asamblėja ir atstovauja Lietuvos, Estijos ir Latvijos parlamentams Baltijos jūros parlamentinėje konferencijoje, Nuolatiniam komitete ir darbo grupėse.

Griežčiau bausti mišką teršiančius asmenis. Lietuvoje netylant ekologinių nelaimių skandalams, o įvairioms institucijoms, visuomeninėms organizacijoms ir gyventojams perduodant ir viešinant informaciją, kad Lietuvos miškuose vis dar gausiai šiuoklinama – į juos vežamos statybinės, buitinės atliekos, padangos ir kitos šiukšlės bei teršalai, Seimo Aplinkos apsaugos komiteto narė Aistė Gedvilienė pateikė Administracinių nusižengimų kodekso pataisas, kuriomis siūloma griežtinti atsakomybę už šiukšlių pylimą miškuose. Taip pat Seimo narė siūlo numatyti administracinio nusižengimo padarymo įrankių, transporto priemonių, kuriomis teršalai ar šiukšlės buvo vežami ir kuriais teršalai ar šiukšlės buvo iškraunami, konfiskavimą. Administracinių nusižengimų kodekse numatomos baudos už aplinkos teršimą, kurios taikomos ir miško teršėjams, tačiau transporto priemonių ir kitų įrankių konfiskavimas nenumatytas.

„Nors miškų šiukšlintojams gresia nemenkos piniginės baudos, matoma, kad tai teršėjų neatbaido. Pamiškėse vis dar daug įvairių šiukšlių: padangų, plastiko, statybinių atliekų. Šiuoklinimas miške – ne mažesnis nusikaltimas gamtai kaip ir neleistina žūklė ar medžioklė. Darant pastaruosius

LIETUVOS MOKSLO TARYBOS PRANEŠIMAI

Lietuvos mokslininkai vadovaus bendriems
Baltijos regiono moksliniams tyrimamsLietuvos
mokslo
taryba

Lietuvos mokslo taryba paskelbė paraiškų konkursą Lietuvos mokslininkams atlikti mokslinius tyrimus su partneriais iš Latvijos, Estijos, Norvegijos, Islandijos ir Lichtenšteino. Naujas bendradarbiavimo galimybes Lietuvos mokslininkams suteikė Baltijos mokslinių tyrimų programa. Pagal ją yra numatyta paskelbti po vieną konkursą kiekvienoje Baltijos šalyje. Pirmasis konkursas buvo skelbtas Estijoje ir sulaukė didelio susidomėjimo. Pateikta 130 paraiškų, iš jų 107-iose partneriais buvo Lietuvos mokslininkai. 6 mln. eurų buvo skirta 7 Estijos mokslininkų vadovaujamiems projektams, kuriuose dalyvauja ir Lietuvos mokslininkai.

Lietuvos mokslininkų vadovaujamiems

mokslo projektams numatyta skirti 10 mln. eurų. Vieno projekto biudžetas gali siekti 1 mln. eurų. Pasak Lietuvos mokslo tarybos pirmininko prof. Romo Barono, tai reikšmingas paskatinimas mokslininkams įgyti naujos patirties, vadovaujant didelės apimties tarptautiniam projektui, praplėsti bendradarbiavimą Baltijos regione ir siekti naujų mokslo rezultatų.

Lietuvoje paskelbtame konkurse bus atrinkti mokslo projektai, susiję su bent su viena iš šių temų: technologijų ir inovacijų plėtra; kibernetinis saugumas; prevencinė ir suasmeninta medicina; kultūra, migracija ir įtrauki visuomenė; ekonominiai, socialiniai iššūkiai ir inovatyvi visuomenė.

Baltijos mokslinių tyrimų programa siekiama stiprinti tvarią partnerystę mokslinių tyrimų srityje, gebėjimus ir kompetencijas bei sudaryti naujas galimybes bendriems būsimeis mokslinių tyrimų projektams Europos Sąjungoje ir regione. Svarbus programos siekis – pristatyti Baltijos šalių regioninę pridėtinę vertę, stiprinti mokslininkų potencialą, gerinant tarptautinį bendradarbiavimą, ir į projektus įtraukti doktorantus

bei podoktorantūros stažuotojus.

Baltijos mokslo programos biudžetas – 22 mln. eurų. Programa yra viena iš aštuonių 2014–2021 m. EEE/NOR – Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos – finansinio mechanizmo lėšomis vykdomų programų.

Šiame periode Lietuvai iš viso skiriama 117,6 mln. eurų EEE/NOR finansinio mechanizmo lėšų. Išsamesnė informacija: projekto „Baltijos mokslinių tyrimų programa“ vadovas Irmantas Pečiūra, tel. (+370) 676 45756, e. p. irmantas.peciura@lmt.lt. ■

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

■ Atkelta iš 3 p.

pažeidimus, teisės aktai numato nusikaltimo įrankių ir transporto priemonių konfiskavimą. Siūlau pritaikyti analogiją, – pažymėjo A. Gedvilienė.

Globos namų gyventojai bus motyvuojami dirbti. Nuo 2014 m. šalyje įgyvendinama institucinės globos pertvarka, kuri sukėlė daug politinių aistrų. Svarbiausias tikslas – didinti neįgalių suaugusių asmenų galimybes gyventi bendruomenėje gaunant reikiamą pagalbą – pamažu įgyvendinamas. Tačiau dabartinis teisinis reguliavimas demotyvuoja žmones su negalia dalyvauti darbo rinkoje.

Net jei globos namuose gyvenantis žmogus randą darbą, 80 proc. jo gautų iš darbo pajamų atitenka globos namams. Kuris žmogus sutiks dirbti tokiomis sąlygomis?

Seimo narys Tomas Tomilinas įregistravo su Vyriausybe suderintas Socialinių paslaugų įstatymo 30 straipsnio pataisas, numatančias atsakyti šios ydingos praktikos. Siūloma leisti asmenims su negalia gauti pajamas, neviršijančias minimalios algos, ir šioms pajamoms netaikyti Socialinių paslaugų įstatymo reikalavimų. Neįgaliesiems dalyvaujant darbo rinkoje, stiprės jų buitinis ir socialinis savarankiškumas, asmenys galės gyventi ir integruotis į bendruomenę bei gauti socialinės priežiūros paslaugas. ■

ŠVIETIMO, MOKSLO IR SPORTO MINISTERIJOS PRANEŠIMAI

Susitarti dėl šakos kolektyvinės sutarties. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija pradeda konsultacijas su švietimo profesinėmis sąjungomis dėl naujos šakos kolektyvinės sutarties parengimo, į šį darbą kviesdama visas be išimties profesines sąjungas. „Esame gavę keturių profesinių sąjungų prašymą atnaujinti derybas dėl prieš daugiau kaip dvejus metus pasirašytos ministerijos ir profesinių sąjungų sutarties. Kadangi sutartyje yra apibrėžiami visai švietimo bendruomenei svarbūs klausimai, norėtume rengti ne atskiras sutartis su skirtingomis profesinėmis sąjungomis, o vieną bendrą, į derybų procesą įtraukiant visas profesines sąjungas, siekiančias švietimo šakos darbuotojų socialinės ir ekonominės gerovės. Labai tikimės, kad profesinės sąjungos ras bendrą priimtina variantą, nes tikslas yra toks pat – kad mokytojai turėtų kuo geresnes darbo sąlygas, o mokiniams būtų užtikrinta ugdymo kokybė“, – sako švietimo, mokslo ir sporto viceministrė prof. Jolanta Urbanavič. Lietuvos švietimo darbuotojų profesinė sąjunga iki šiol nebuvo pasirašiusi kolektyvinės šakos sutarties, derybos tarp šios profesinės sąjungos ir ministerijos vyko praėjusį rudinį. Parengtas projektas pateiktas derinti profesinės sąjungos bendruomenei. Šakos kolektyvinėje sutartyje apibrėžiami mokytojų darbo apmokėjimo, darbo sąlygų, atstovavimo klausimai.

Priėmimas į profesinio mokymo įstaigas. Šiemet pirmą kartą surengtame ankstyvajame žiemos priėmimo į profesinio mokymo įstaigas, vykusiame sausio 27 d. – vasario 11 d., pasirašyti sutartis pakviesti 607 stojantieji. Tarp stojančiųjų populiariausios yra transporto paslaugų, sveikatos priežiūros, inžinerijos ir inžinerinių profesijų programos. Daugiausia stojančiųjų kviečiama mokytis Karaliaus Mindaugo profesinio mokymo centre, Alytaus profesinio

rengimo centre ir Šiaulių darbo rinkos mokymo centre.

Ankstyvajame priėmimo galėjo dalyvauti visi norintieji, baigę vidurinio ugdymo programą. Profesinę kvalifikaciją tokiu atveju galima įgyti per 6–18 mėnesių. Gavę kvietimus mokytis buvo kviečiami sudaryti studijų sutartis iki vasario 14 d. Įstojusieji per ankstyvąjį priėmimą mokytis pradėjo iškart po sutarties su profesinio mokymo įstaiga pasirašymo. Iš viso per 2020 m. į profesinio mokymo įstaigas planuojama priimti 20 610 naujų mokinių, tai yra 420 daugiau nei pernai.

Atsižvelgiant į išaugusį specialistų poreikį, daugiau vietų šiemet skiriama inžinerinei pramonei, sveikatos priežiūrai ir socialiniam darbui, taip pat vairuotojų rengimui. Pagal Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių, daugiausia vietų 2020 m. atiteks apdirbamajai gamybai – 4935, didmeninei ir mažmeninei prekybai, variklinių transporto priemonių ir motociklų remontui – 3540, transportui ir saugojimui – 2790, statybai – 2025, sveikatos priežiūrai ir socialiniam darbui – 1110.

Didinama valstybės parama Baltarusijoje, Lenkijoje ir Kaliningrado srityje dirbantiems mokytojams. Vyriausybei pritarus Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos patikslintam „Asmenų, vykdančių ar vykstančių vykdyti liuanistinį švietimą užsienyje, rėmimo ir skatinimo tvarkos aprašo“ pakeitimui, pusantrą karto didinamos išmokos liuanistinio švietimo mokytojams, dirbantiems Baltarusijos, Lenkijos ir Kaliningrado srities (Rusija) lietuviškose mokyklose. Taip siekiama padėti lietuviams išsaugoti kalbą, tradicijas, papročius, užtikrinti liuanistinių mokyklų lietuvių etninės žemės veiklos tęstinumą.

Šešiose lietuviškose bendrojo ugdymo įstaigose ir daugiau nei 20-yje neformaliojo

ugdymo (savaitgalinių) mokyklų aktyviai vykdomas liuanistinis švietimas: mokoma lietuvių kalbos, Lietuvos istorijos, su pažindinama su etnokultūra, mokyklose pažymimos Lietuvos valstybinės ir tautinės šventės. Vaikų ir jaunimo meno kolektyvai savo gyvenamuosiuose kraštuose atstovauja Lietuvai ir atvyksta į renginius Lietuvoje. Tačiau, stingant finansinės paramos iš Lietuvos ir palaikymo iš vietinės valdžios, vis mažiau Lietuvos mokytojų pastaruoju metu ryžtasi važiuoti į Lietuvos etninės žemės išikūrusias lietuviškas švietimo įstaigas. Tikimasi, kad svaresnė finansinė Lietuvos valstybės parama padės pritraukti ir daugiau mokytojų į šių kraštų lietuviškas mokyklas.

Aukštųjų mokyklų, veikiančių egzilio sąlygomis, išorinio vertinimo tvarka. Ji bus taikoma Lietuvoje egzilio sąlygomis veikiančioms aukštosios mokykloms. Egzilio sąlygomis veikiančios aukštosios mokyklos statusą suteikia Vyriausybė užsienio reikalų ministro teikimu. Šiuo metu egzilio sąlygomis veikia Europos humanitarinis universitetas Vilniuje. Šių mokyklų išorinio vertinimo tvarka parengta, įgyvendinant Mokslo ir studijų įstatymą. Jame nustatyta, kad egzilio sąlygomis veikiančių aukštųjų mokyklų išorinį vertinimą organizuoja Studijų kokybės vertinimo centras Vyriausybės nustatyta tvarka.

Egzilio sąlygomis veikiančioms aukštosios mokykloms gali būti nustatytos specialios išorinio vertinimo sąlygos. Nustatyta, kad egzilyje veikiančių aukštųjų mokyklų išorinis vertinimas bus atliekamas ne rečiau kaip kartą per 7 metus. Aukštosios mokyklos egzilyje veikia bus vertinama pagal keturias vertinamąsias sritis: valdymas, kokybės užtikrinimas, studijų ir mokslo (meno) veikla, poveikis aukštosios mokyklos egzilyje kilmės valstybei ir regionui. Trijų pirmųjų vertinamųjų sričių vertinimą atliks Studijų kokybės

vertinimo centro sudaryta ekspertų grupė, ketvirtosios – Užsienio reikalų ministerija.

Aukštųjų mokyklų egzilyje išorinio vertinimo tvarkos nustatymas sudarys teises prielaidas Studijų kokybės vertinimo centrui įvertinti aukštosios mokyklos egzilyje veiklos kokybę, remiantis išorinio vertinimo išvadomis, sukurti prielaidas jos veiklai gerinti, skatinti jos veiklos kokybės kultūrą, informuoti steigėjus, juridinio asmens dalyvius, akademinę bendruomenę ir visuomenę apie aukštosios mokyklos egzilyje veiklos kokybę. Parengta pagal ministerijos Komunikacijos skyriaus pranešimus ■

Į Vilnių sugrįžo
Vasario 16-osios
nutarimas

Vasario 3 d. į Signatarų namus sugrįžo iš Vokietijos archyvo pasiskolintas Vasario 16-osios nutarimas. Kelis mėnesius eksponuotą faksimilę į originalų dokumentą pakeitė Vokietijos ambasadorius Lietuvoje Matthias Sonn ir Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorė Rūta Kačkutė.

Lietuvos Tarybos nutarimas dėl Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo vėl eksponuojamas tame pačiame kambaryje, kuriame 1918 m. vasario 16 d. jį pasirašė dr. Jono Basanavičiaus pirmininkaujamos Lietuvos Tarybos nariai. Dokumentas saugomas specialiai jam pagamintoje vitrinoje su reikiamu mikroklimatu. ■

Molekulinės biologijos laboratorijų kūrimas Lietuvoje

Giedrė Kojelytė

Lietuvos mokslo taryba kviečia iš Lietuvos išvykusius gamtos mokslų jaunuosius mokslininkus Lietuvoje kurti molekulinės biologijos laboratorijas. Tarptautinį Europos molekulinės biologijos organizacijos (EMBO) dotacijų konkursą laimėjusių mokslininkų 3–5 metų projektams Taryba kasmet skirs po 50 tūkst. eurų. Pasak Tarybos pirmininko prof. Romo Barono, pasaulis žino ne vieną Lietuvos mokslininką, kurio nuopelnai gamtos mokslų srityje itin svarūs. Dotacija, kuri skatintų grįžti į Lietuvą ir čia

kurti laboratoriją, būtų galimybė atsirasti naujiems Lietuvos mokslo talentams. „Tai yra investicija ne tik į naujus vardus, bet ir į tarptautinės akademinės bendruomenės taip vertinamą bendradarbiavimo kultūrą, kuria pasižymi EMBO, ir jos perėmimą.“

Dotacija suteikia galimybę jauniems mokslininkams įgyvendinti savo mokslines idėjas ir stiprinti laboratorijos lyderiui svarbias kompetencijas – gebėjimus suburti tyrėjų grupę, jai vadovauti, dalintis patirtimi. Į dotaciją gali pretenduoti jaunieji mokslininkai, apgynę disertaciją ne anksčiau nei prieš devynerius metus ir mažiausiai dvejus metus

vykdantys mokslinę veiklą ne Lietuvoje.

EMBO laboratorijų kūrimo programa yra pirmas žingsnis talentingiems jauniems mokslininkams kurti laboratorijas ir siekti savo mokslinių rezultatų. Gavę dotaciją, mokslininkai tampa EMBO jaunųjų tyrėjų tinklo nariais, jiems atsiveria EMBO finansinės ir informacinės paramos galimybės įsigyti įrangos, plėtoti ryšius, publikuotis, dalyvauti mokslo renginiuose. Taip pat suteikiama prieiga prie įrangos ir technologijų pažangiausioje pasaulio molekulinės biologijos laboratorijoje (EMBL). Šia galimybe nuo

2006 m. pasinaudojo 112 Europos jaunųjų mokslininkų.

Taryba EMBO laboratorijų kūrimo dotacijų programoje dalyvauja pagal narystės Europos molekulinės biologijos konferencijoje (EMBC) sutartį. Sėkmės atveju galėtų būti finansuoti du šių metų tarptautiniame dotacijų konkurse atrinkti Lietuvos projektai. EMBO yra per 1800 mokslininkų vienijanti organizacija, kuri skatina aukšto lygio molekulinės biologijos mokslinius tyrimus ir mokslininkams teikia finansinę bei informacinę paramą mokslininkų veiklą.

Pulkininko Kazio Škirpos 125-ųjų gimimo metinių minėjimas

Dr. Raimundas Kaminskas

Vasario 18 d. Kaune, Petrašiūnų kapinėse įvyko pirmojo Lietuvos savanorio plk. Kazio Škirpos (1895–1979) 125-ųjų gimimo metinių minėjimas. Pranešimą skaitė Kazio Škirpos įamžinimo iniciatorius, Vyčio Kryžiaus ordino kavaliere, dimisijos kpt. Algirdas Petrusevičius. Renginyje dalyvavo Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos, LŠS Vlodo Putvinskio-Pūtvio klubo, Lietuvos kariuomenės rezervų karių asociacijos, Nepriklausomybės gynėjų sąjungos, Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos ir Lietuvos sąjūdžio atstovai.

Kazys Škirpa gimė 1895 m. vasario 18 d. Namajūnų kaime (Saločių vlsč.). Mirė 1979 m. rugpjūčio 18 d. Vašingtone. 1995 m. perlaidotas Kaune, Petrašiūnų kapinėse.

Kazys Škirpa 1916 m. buvo mobilizuotas į carinės Rusijos kariuomenę. Baigė Peterhofo karo mokyklą. 1917 m. buvo vienas lietuvių karinių dalinių Rusijoje organizatorių. 1918 m. viduryje pirmasis savanoriu stojo į Lietuvos kariuomenę, dalyvavo Nepriklausomybės kovose su Sovietų Rusijos kariniais daliniais, bermontininkais ir Lenkijos kariuomene.

K. Škirpos 125-ųjų gimimo metinių minėjimo dalyviai. Autoriaus archyvo nuotr.

Būdamas Vilniaus karo komendanto padėjėjas, faktiškai ėjo komendanto pareigas. 1919 m. sausio 1 d. su kitais savanoriais Gedimino pilies bokšte iškėlė tautinę Lietuvos valstybės vėliavą. 1920–1921 m. buvo Steigiamojo Seimo atstovas.

1922 m. K. Škirpa baigė Aukštuosius

karininkų kursus Kaune, o 1925 m. – Belgijos karo akademiją. 1925 m. buvo Generalinio štabo 2-ojo skyriaus viršininkas, 1926 m. tapo Vyriausiojo kariuomenės štabo viršininku. Pradėjo pertvarkyti kariuomenę, parengė jos mobilizacijos planą. Nuo 1927 m. dirbo diplomatinę

darbą Vokietijoje, 1928–1937 m. – karo atašė. 1937–1938 m. – Lietuvos atstovas Tautų Sąjungoje, 1938 m. kovo–gruodžio mėnesiais – nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras Lenkijoje, nuo 1939 m. dirbo Vokietijoje.

Kai 1940 m. birželio mėnesį Sovietų Sąjunga okupavo Lietuvą, K. Škirpa Berlyne suorganizavo lietuvių aktyvistų frontą. 1941 m. tapo vienu iš antisovietinio Birželio sukilimo rengėjų. Sukilimui prasidėjus, lietuvių aktyvistų frontas K. Škirpą paskelbė Lietuvos laikinosios vyriausybės Ministru pirmininku. Tačiau nacistinės Vokietijos valdžia neleido jam išvykti iš Berlyno, taikė namų areštą. 1944 m. memorandume nacių Vokietijos vyriausybei K. Škirpa siūlė Lietuvos valdymą perleisti lietuvių vyriausybei. Dėl to tų metų birželio 14 d. jis buvo suimtas ir internuotas.

Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, K. Škirpa 1946 m. išvyko į Airiją. Nuo 1949 m. gyveno JAV, dirbo Kongreso bibliotekoje Vašingtone. Veikė įvairiose lietuvių organizacijose. 1957–1958 m. buvo Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto komisijos pirmininkas.

PARODOS

LIETUVOS SIENŲ RAIDAI Žemėlapių paroda Kauno kolegijoje

Kiekvienos valstybės egzistavimo ir suvereniteto požymis yra jos teritorija, kurią žymi valstybės sienos. Nuo Lietuvos valstybės susiformavimo XIII a. iki SSRS okupacijos 1940 m. daug kartų keitėsi Lietuvos teritorijos plotas ir jos sienos. Istorinių žemėlapių paroda byloja, kad Lietuva jau nuo XIII a. buvo lygiavertė Europos valstybė. Parodoje eksponuojamos išskirtinės kartografinių leidinių, kuriuose vaizduojama Lietuvos sienų kaita įvairiais laikotarpiais, kopijos.

Nubraižyti žemėlapiuose valstybių sienas buvo ir išlieka vienas iš svarbesnių žemėlapių sudarytojų rūpesčių. Apie tai byloja jau XVII a. pradėti sudarinėti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės administraciniai žemėlapiai. Vaizduojamos valstybių ribos, nors ir netikslios, neatitinkančios tikrovės, bet leidžiančios kartografinėje plokštumoje matyti valstybę su savo sienų perimetru. XV a.

pradžioje Lietuvos valstybė užėmė didžiausią teritoriją Europoje. Per nuo XV a. pabaigos iki XVI a. pradžios vykusius karus Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė („Mokslo Lietuvos“ pastaba: faktiškai – Lietuvos karalystė) neteko daugiau nei 1/4 teritorijos.

1569 m. Liublino unijos pagrindu sudaryta Abiejų Tautų Respublika iš Lenkijos karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, gyvavo iki 1795 m. Tuo metu tai buvo viena didžiausių tiek pagal dydį, tiek ir pagal gyventojų skaičių valstybė Europoje. Tai galime pamatyti pirmajame visą Lietuvos teritoriją apimančiame G. Merkatoriaus 1595 m. išleistame žemėlapyje, Mikalojaus Kristupo Radvilos 1631–1650 m. perleistame Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėlapyje, Lenkijos karalystės ir Lietuvos kunigaikštystės žemėlapyje, kurį sudarė Frederikas de Vitas apie 1670 m. Juose atspindi to laikmečio politinė, socialinė ir

kitokia valstybės sankloda, jos santykiai su gretimomis valstybėmis.

1795 m., per trečiąją Žečpospolitos padalijimą Rusija užgrobė Lietuvos teritoriją iki Nemuno, Prūsija prisijungė Užnemunę. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė buvo sunaikinta. Parodoje galime pamatyti Naujos Rytų Prūsijos provincijos karinį žemėlapi masteliu 1:33 300 (1800 m.) bei Rusijos ir Prūsijos valstybės sienos ruožo planą ties Smalininkais. Vienas pirmųjų padalijimo sandorio dalyvių rūpesčių buvo įteisinti užgrobtas teritorijas naujomis valstybių sienomis.

Besibaigiant Pirmajam pasauliniam karui ir atkūrus nepriklausomą Lietuvos valstybę, buvo pradėtas svarstyti ir jos būsimų sienų klausimas. Šio laikotarpio pradžioje dominuoja Lietuvos juridinio įteisinimo (sutarčių su Rusija), Lietuvos tarptautinio pripažinimo siekių (memorandumų priedų Paryžiaus taikos konferencijoje ir Ženevos Tautų są-

jungos asamblėjoje) bei padėties po Lenkijos Vilniaus krašto užgrobimo žemėlapiai.

Ilgai ir sudėtingai buvo nustatoma Lietuvos ir Latvijos siena. 1921 m. kovo mėnesį siena tarp dviejų Baltijos valstybių buvo nustatyta. Ji daugiausia ėjo senosiomis Kauno ir Kuršo gubernijų sienomis. Lietuvos ir Lenkijos demarkacijos linijos, 1919–1939 m. laikinai žymėjusios Lietuvos ir Lenkijos sieną, nustatytos Antantės atstovų. Lietuvos valstybės sienų kaitą 1918–1939 m. galima pamatyti parodoje eksponuojamuose žemėlapiuose. 1939–1945 m. laikotarpis apima Lietuvos teritorijos pokyčius dėl Klaipėdos krašto aneksijos, Vilniaus krašto dalinio atgavimo ir sovietinės Lietuvos Respublikos suformavimo.

Paskelbus Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo aktą, 1990 m. kovo 20 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba savo nutarimu „Dėl Lietuvos valstybės sienos ženklinimo“

■ Nukelta į 12 p.

NAUJOS STUDIJŲ PROGRAMOS

Kraštovaizdžio architektų poreikis sparčiai auga

Kristina Lazickienė

Klimato kaita, miestų plėtra ir aplinkos tarša – ir šių dienų, ir ateities iššūkiai. Ieškant jiems sprendimo, pirmenybė turėtų būti teikiama ir tvariam kraštovaizdžio išsaugojimui – parkams, vaikų žaidimo aikštelėms, laisvalaikio erdvėms. Rinkoje pastebimas šių dienų iššūkius galinčių spręsti kraštovaizdžio architektų poreikis, nes vis daugiau miesto tvarkymo uždavinių siejami ir su gamtos procesais. Užpildyti trūkstančių specialistų nišą jau pasirengę Vilniaus Gedimino technikos universitetas (VGTU), kuriame nuo rudens prasidės atnaujinta kraštovaizdžio architektūros bakalauro studijų programa.

Studijų programos rengimo vadovas, architektas, VGTU profesorius Gintaras Stauskis pabrėžia, kad kraštovaizdžio architektų kompetencija ir jų profesinės veiklos laukas labai išsiplėtė: „Tai ne vien parkų ir sodų kūrimas. Tokie specialistai planuoja miesto erdvinę plėtrą, modeliuoja atvirųjų erdvių – aikščių ir skverų, kultūrinių kraš-

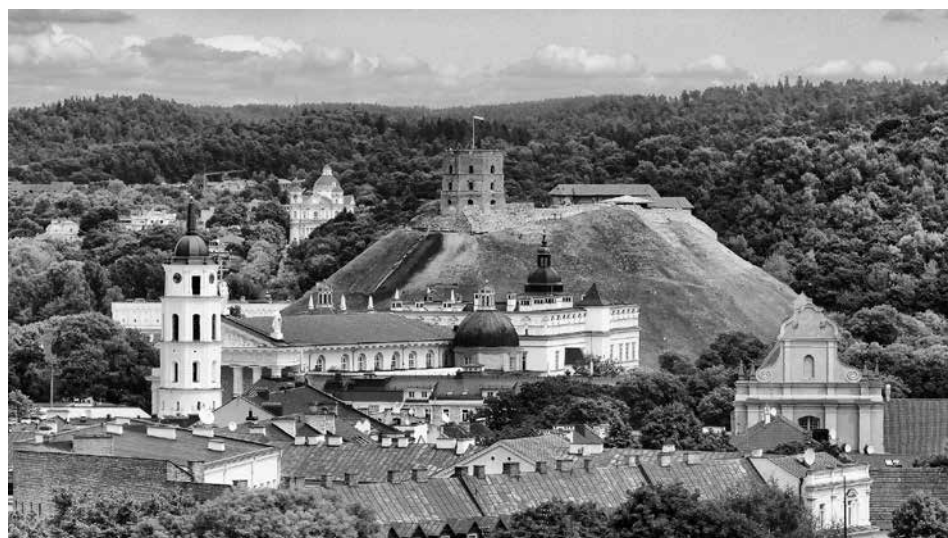
Prof. Gintaras Stauskis. Simo Bernoto nuotr.

tovaizdžių – nekilnojamojo kultūros paveldo objektų, miesto gatvių, krantinių ir kitų infrastruktūros erdvių ateitį.“

Pasak kraštovaizdžio architektės Vaivos Deveikienės, kraštovaizdžio architekto veikla prasideda už bet kurio pastato sienos, pradedant nuo namo kiemo, kvartalo, rajono iki viso miesto planavimo reikalų: „Kraštovaizdžio architektų reikia kuriant didelius miesto parkus ir kitas viešąsias erdves, gatvių žaliąsias pėsčiųjų ir dviratininkų zonas. Jie žmonių poilsiui pritaiko vandens telkinių pakrantes, tvarko istorinius parkus ir kultūrinį kraštovaizdį, kuria gyvenamąją aplinką daugiabučių kvartaluose ir individualaus užstatymo teritorijose.“

Kraštovaizdžio architektas šių dienų visuomenėje yra itin paklausi profesija. Jo sukurtų projektų reikia savivaldybėms, nekilnojamojo turto plėtotojams ir privatiems statytojams, jie dalyvauja rengiant miesto ir visos šalies plėtros strategiją, vykdo mokslinius tyrimus. Architektė pažymi, kad kraštovaizdžio architekto profesija yra labai dinamiška, reaguojanti į miesto ir gamtos santykį. „Stebint dabartines pasaulines urbanistines tendencijas, panašu, kad kraštovaizdžio architekto profesija stiprins savo pozicijas miesto planavime ir ateityje vadovaus stambiems miestų ar kvartalų tvarkymo projektams. Pastatų architektai ir urbanistai taip pat sieks įgyti kuo daugiau kraštovaizdžio architektūrai būdingų gebėjimų“, – sako V. Deveikienė.

Ji taip pat atkreipia dėmesį, kad visuomenė pastaruoju metu keičia gyvenimo būdą, vis daugiau laiko praleidžia viešosiose erdvėse ar parkuose. Žmonės nori daugiau judėti pėsčiomis, dviračiais, atsisako automobilių, kaip prioritetinės susisiekimo priemonės: „Visuomenė tampa sąmoningesnė, reikalauja saugoti ir tausoti gamtą, vietos kraštovaizdžio tapatybę. Tai reiškia, kad vis svarbesnis tampa teritorijos vertybių analizės etapas, kuriame kraštovaizdžio architektas tikrai tampa svarbiu asmeniu. Galiausiai, Lietuvoje šylantis oras sudaro galimybes ilgiau

Vilnius. Katedra. Valdovų rūmai. Alekso Jauniaus nuotr.

būti lauke. O tai reiškia, kad ir atvirų erdvių projektavimo poreikis augs.“

Kraštovaizdžio architektūros specialistai gali prisidėti ir prie sparčiai vykstančių klimato kaitos pokyčių. „Klimato kaita skatina tausoti gamtinius išteklius, kitaip tvarkyti lietaus vandenį, jį kaupti ir kūrybingai panaudoti. Didėja natūralaus šešėlio ir perkaitimo prevencijos poreikis. Tokiems uždaviniams spręsti ir reikalingos kraštovaizdžio architekto kompetencijos, nes jos sujungia gamtos, inžinerijos, ekologijos ir meninio komponavimo žinias. Kraštovaizdžio architektas savo sprendimais sukuria ne tik ekologišką ir patogią, bet ir menišką aplinką“, – įsitikinusi V. Deveikienė. Šios srities specialistų reikia, sprendžiant miesto erdvių plėtros ir jų tobulinimo klausimus.

Žvelgiant tarptautiniu lygmeniu, kraštovaizdžio architektas valdo tris pagrindinius aplinkos tvarkymo instrumentus. Jis žino gamtos dėsnius, išmano technologijas ir moka taikyti meninės kompozicijos priemones. Visas šias žinias sujungus į vieną visumą, sukurama gyvybinga, nuolat kintanti vaizdų ir pojūčių įvairovė. Kraštovaizdžio architektūros kūriniai yra ne tik įdomūs ir naudingi rekreacijai ar ekologiškai, bet ir padeda atskleisti

pastatų, architektūrinių ansamblių grožį, išryškina miesto gamtines vertybes, erdvių struktūrą, tai vietai būdingą panoramą.

Atnaujinta kraštovaizdžio architektūros studijų programa bus bene pirmoji Europoje, sukurta pagal Tarptautinės kraštovaizdžio architektų federacijos (angl. IFLA) ir Europos kraštovaizdžio architektūros mokyklų tarybos (angl. ECLAS) reikalavimus ir rekomendacijas. Studijuojant bus pasiekiami ir geriausi VGTU partnerių – Estijos, Lenkijos, Vengrijos ir Olandijos universitetų kursai pagal pasirašytą daugiašalę bendradarbiavimo studijų srityje sutartį. Tai suteiks studentams galimybę dalį studijų rinktis universitetų partnerių aukštojo mokslo institucijose, kuriose studijų programos atnaujinamos pagal tarptautinius reikalavimus.

Kraštovaizdžio architektūros bakalauro studijos truks trejus metus. Studentams bus suteikiamas menų kvalifikacinis laipsnis. Baigusieji šias studijas galės gilinti kraštovaizdžio architekto žinias magistrantūroje. Atlikę dvejų metų praktiką, studentai įgis profesinės kvalifikacijos patvirtinimą ir taps visoje Europos Sąjungoje paslaugas teikti galinčiais atestuotais kraštovaizdžio architektais. ■

AKTUALIJOS

Naująją Romą sugriauš barbarai

Algimantas Rusteika

Azijos kultūroje ir asmeniui, ir valstybei svarbiausia yra jėga. Imperija, iš kurios išėjome, buvo sukurta krauju, tautų užkariavimais ir baime. Žlugo, nesugebėjusi suvirškinti prarytų milžiniškų teritorijų, ekonomiškai subankrutavusi, iš ubagystės. Nusilpus jėgai, tautos paprasčiausiai išsivaikščiojo.

Europinėje kultūroje ir asmeniui, ir valstybei svarbiausia yra pinigai, kurie tapo nauja jėga. Imperija, kurioje gyvename, kuriama paskolomis ir pelnais, elito papirkimais ir turto goduliu. Ji gali suvirškinti ištisas tautas, niekada nesubankrutuos ir nebadaus. Tačiau visada pralaimi, susidūrusi su jėga, nes pati vidinės, kuriančios jėgos nebeturi. Ir nebeturi turėti.

Azijinėje imperijoje buvome pavergti, bet stiprūs, kupini pralaimėtojų kartėlio ir neturtingos lygybės solidarumo. Galėjome nesunkiai būti kartu, patirti peties jausmą ir savo jėgą, kurios jie bijojo. Dabar prisi-

pildėme atskirties neapykantos, gyvename vienuose ir nepasitikėjime, ir patys bijome, nors norime visko.

Juk pamenate – priešai ir draugai buvo aiškūs, buvo lengva pakilti ir būti kartu. Ir minios iki horizonto dainavo nepamirštas tėvų dainas. Dabar patys sau esame priešai. Niekas nebedainuoja, apsunkę dar kartais suplasnojame, bet nebegalime pakilti. Vis skaičiuojame, ar apsimoka būti laisviems.

Kadaise tautas reikėjo nukariauti, dabar jas galima nupirkti. Senoji azijinė imperija žlugo nuo pinigų stygiaus ir skurdo, šita baigiasi nuo pertekliaus, turtų ir persisotinimo. Visos jos vertybės tuštėja, praranda esmės ir išeina iš žmonių, kuriuose nebeliko tikrumo.

Svetimos šventovės dygsta kaip grybai viduje ir pasaulyje. Ir nebėra turėtos jėgos, kuri pavirto tinguliu, tuščiais pinigais ir sočios, serijinės amžinybės iliuzija. Savinaikos siautuly Naująją Romą sugriauš ne išorinė jėga, o įsiviešpatavusi beprotystė, masių ištvirkimas ir barbarai. Šaltinis: www.pozicija.org, 2020-02-27 ■

PARAMA „MOKSLO LIETUVAI“

LIETUVOS AUKŠTŲJŲ MOKYKLŲ PROFESINIŲ SAJUNGŲ SUSIVIENIJIMO (LAMPSS) PARAMA MOKSLININKŲ LAIKRAŠČIUI

Lietuvos aukštųjų mokyklų profesinių sąjungų susivienijimas (LAMPSS) 2020 m. sausio 23 d., atsiliepdamas į Lietuvos mokslininkų sąjungos prašymą, skyrė 500 eurų paramą Lietuvos mokslininkų sąjungos leidybinei veiklai (laikra-

čio „Mokslo Lietuva“ leidybai) ir 700 eurų beprocentę paskolą Lietuvos mokslininkų sąjungai – įsiskolinimams apmokėti. Paskola turi būti sugrąžinta iki 2020 m. kovo 31 d. „Mokslo Lietuvos“ informacija ■

Filmas „Lietuva 1938 metais“

Atsitiktinai aptikau 1938 m. spalvatą (!), įgarsintą tik muzikiniu fonu filmuką apie Lietuvą: <https://www.youtube.com/watch?v=Ntr8PFWvFog>. Turėtų peržiūrėti visi, nuo mokinuko iki senoko. Jame – unikalus kadrai, tačiau ir nuolat kažkokia kataklizmo nuojauta už kadro, kaip Edvardo Muncho įžymusis paveikslas „Šauksmas“, iš tolo pranašaujantis komfor-

tiško XIX a. amžiaus pabaigą ir du būsimus pasaulinius karus XX amžiuje...

Pribloškiantis filmukas. Labai daug nuostabių Kauno vaizdų. Peržiūrėkite, patirsite dvasingumo antplūdį. Pasidalinkite nuotrauka su kitais... „Mokslo Lietuva“ nuoširdžiausiai dėkoja atsiuntusiam šią nuorodą ir labai atsiprašo, kad neišsaugojo siuntėjo kontaktų. ■

POLITIKOS, LITERATŪROS IR MOKSLO ŽURNALAS „VARPAS“

1889 m. Mažojoje Lietuvoje pradėtas leisti Vinco Kudirkos redaguojamas visuomeninis politinis literatūros ir mokslo žurnalas „Varpas“. „Pradėjome išduoti laikraštį prie mažų spėkų, prie menkų turtų, bet turėdami didelę viltį, kad skaitlius mūsų sądarbininkų greit pasididins, kad mūsų darbas neliks tuščias, bet ras atsišaukimą tarp visų Lietuvių, trokštančių Lietuviais būti ir tėvynei savo tarnauti“, – taip pristatomas „Varpas“ pirmojo numerio įžanginiame straipsnyje „Naujas laikraštis“.

Šios viltys išsipildė: „Varpas“ spaudos draudimo laikotarpiu gyvavo net 17 metų, kėlė tautinio atgimimo ir išsivadavimo, tautos vienybės, demokratijos, humanizmo idėjas, smerkė rusinimo politiką, skelbė grožinę literatūrą ir jos kritiką. „Varpo“ sumanytojai buvo Varšuvoje įsteigtos draugijos „Lietuva“ nariai: V. Kudirka, J. Gaidamavičius, J. Adomaitis-Šernas ir kiti. Vienas draugijos tikslų buvo knygų ir laikraščių leidyba. Tam tikslui buvo įsteigta varpininkų leidykla.

Pirmasis šešiolikos puslapių „Varpo“ numeris išėjo Tilžėje prieš 131 metus – 1889 m. sausio 31 d. Jame gausu tekstų įvairių poreikių skaitytojams. Pradedama minėtu įžanginiu J. Gaidamavičiaus straipsniu, apibrėžiančiu leidinio tikslus. Grožinės literatūros mėgėjams siūlomi V. Kapsio pasirašytas eilėraštis „Varpas“ ir J. Gaidamavičiaus apsakos „Antanas Valys“ pradžia.

Straipsnyje „Sunaudojimas medžio“ aptariami medienos panaudojimo būdai chemijos pramonėje. Polemizuojama su rusišku laikraščiu „Vilenskij Viestnik“ ir kitais dėl neva katalikų skleidžiamos netolerancijos rusams, ironizuojant teigiama, kad valdžia taip skriaudžianti ir varžanti lietuvius, kad šie „vos kvėpuoti begali“, o lygūs su rusais lietuviai esą pasidaro tik tuomet, kai tenka mokėti mokesčius – tokia J. Adomaičio-Šerno straipsnio „Audiatur et altera pars!“ mintis.

Skyriuje „Iš tėvyniškos dirvos“, kurį galima laikyti pasaulio lietuvių kronika, pasakojama apie Briuselyje ir Vilniuje vykusias ūkio parodas, apgailestaujama, kad ūkininkų gimnazijose mažėja vaikų, svarstoma, ar bus siunčiami Vilniaus apygardos mokiniai į Mogiliavo sodininkystės mokyklą, sielojamasi dėl vykstančių vagysčių ir gaisrų, pasigendama tautiečių vienybės Amerikoje. Skyrelyje „Higiena“ pasakojama apie arbatą. „Literališkoje peržvalgoje“ aptariama 1888 m. išleista Konstancijos Skirmunt Lietuvos istorija. Pasaulinės įvairenybės ir įdomybės pateikiamos straipsnyje „Iš visur“: pasakojama apie ginklų ir karybos naujoves, žemės drebėjimus, tiek realius (telefonas, telegrafas), tiek fantastinius (balsu varomas automobilis) išradimus ir kt.

Nemažai dėmesio skiriama politikos naujienoms Europoje, JAV ir Brazilijoje. „Muzikos“ skyrelyje kviečiama rinkti liau-

dies dainas, su gaidomis pateikiama daina „Ant kalno karklai siūbavo“. Reklamuojamas Ernesto Weyerio knygnas Tilžėje ir jame parduodamos lietuviškos knygos ir laikraščiai. Pateikiama meteorologinių duomenų.

Peržvelgus pirmąjį numerį, matyti, kad tai – įdomus ir profesionaliai parengtas žurnalas, o platus plėtojimų temų spektras turėjo užtikrinti jo populiarumą ir sėkmingą gyvavimą. „Varpo“ tiražas siekė iki 1000 egzempliorių. Buvo spausdinamas kartą per mėnesį, išskyrus 1897–1899 ir 1905 m., kai išėjo 6 numeriai per metus. Leidinys buvo slapta gabenamas ir platinamas Lietuvoje (daugiausia skaitytojų telkėsi Suvalkijoje, šiaurės ir šiaurės rytų apskrityse), Rusijoje, Vakarų Europoje, JAV.

„Varpą“ redagavo Vincas Kudirka, Juozas Adomaitis-Šernas, Jonas Kriaučiūnas, Stasys Matulaitis, Juozas Bagdonas, Kazys Grinius, Jurgis Šaulys, Povilas Višinskis. Leidinys tapo lietuvių inteligentus vienijančia grandimi. Prie „Varpo“ leidimo prisidėjo apie 150 bendradarbių, kūrinius skelbė rašytojai: Jonas Biliūnas, Marija Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana, Vincas Pietaris, Žemaitė ir kiti. Straipsnius rašė žinomi kultūros veikėjai: Jurgis Bielinis, Felicija Bortkevičienė, Kazimieras Būga, Petras Leonas, Antanas Smetona ir daugelis kitų.

Leidžiant „Varpą“, ypač daug dirbo Vincas Kudirka. Kiekviename numeryje jis

gvildendavo pačius opiausius gyvenamojo momento klausimus, vertė į lietuvių kalbą didelius literatūros veikalus, visomis jėgomis žadino lietuvių tautinę sąmonę, grįsdamas realius pagrindus Lietuvos prisikėlimui. Pasak Vaclovo Biržiškos, „Varpo“ žurnalas atliko žymų vaidmenį visuomeniniame Lietuvos gyvenime: padėjo suburti pasaulinę lietuvių inteligentiją, leido kristalizuotis jos politinei orientacijai, ragino priešintis rusinimui ir lenkinimui, skatino lietuvių tautą siekti nepriklausomybės, švietė skaitytojus, įtraukė į literatūros darbą tokių žmonių, kurie anksčiau niekur nebuvo rašę. Varpininkai dėjo pastangas, kad būtų panaikintas lietuviškos spaudos draudimas, daug dėmesio skyrė knygnešystės sąjūdžiui, knygų ir periodikos leidimui bei platinimui.

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje saugomi pilni 1889–1905 m. „Varpo“ komplektai. Dėl prastos kokybės, trapios popieriaus, kurio leidiniai restauruoti. Skaitytojams prieinami ir jubiliejiniai 1989 m. išleisti fotografuotiškai Lietuvių istorijos draugijos Čikagoje „Varpo“ 1889–1905 m. numeriai bei „Vagos“ 1889 metų „Varpo“ Nr. 1–12.

Parengė Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Senosios periodikos sektoriaus vyresnioji bibliografe Jolanta Stasytė Berniūnienė. Šaltinis: Voruta, 2020-01-30

NAUJOS KNYGOS

ILGAI LAUKTA KNYGA APIE MAŽOSIOS LIETUVOS GIRIŲ ISTORIJĄ

Dr. Martynas Purvinas

Deltuvas Romualdas (2019). Miško ūkis ir medžioklė Mažojoje Lietuvoje. Klaipėda, 344 p.

Ką tik išspausdinta mūsų šalyje pirmoji išsami knyga apie vis dar mažai žinomo krašto miškų praeitį. Po dešimtmečius užsitęsusio sovietinio informacinio bado vis nauji reikšmingi miškininkų veikalai [2] Lietuvos istorijos mylėtojams atskleidžia savitus buvusio gyvenimo girių krašte puslapius. Prof. habil. dr. R. Deltuvas surinko daug žinių apie užmarštin lydeto krašto miškus ir tradicinius miško verslus. Prof. A. Bemmann iš Vokietijos jam parūpino senųjų žemėlapių iš Prūsijos archyvų ir svarbių knygų apie Mažąją Lietuvą.

Šioje knygoje neapsiribota vien siaurais, tik vienos srities specialistams įdomiais klausimais. Stambiame veikale apibūdinta: krašto miškų valdymo sistemos raida, medžioklė ir medžiojamoji fauna, senovinė bitininkystė, pelenų, potašo ir medienos anglies gamyba, buvęs miškų niokojimas ir bandymai tai užkardyti, miško tvarkos raida, medienos plukdymas ir lentpjūvės, Kuršių nerijos miškų likimas, pajūrio smėlynų ties Klaipėda apželdinimas, Klaipėdos krašto miškininkystės bruožai.

Visa tai apibūdina daugelį tenykščio senojo gyvenimo barų, atskleidžia daug stebėtinų momentų. Antai, pirmą kartą skelbia-

mame Mažosios Lietuvos miškų pareigūnų sąrašą (1710 m.) skaitytojai aptiks daugybę lietuviškų pavardžių. Pavyzdžiui, Klaipėdos apylinkėse tuomet miškais rūpinosi Kasperas Jakštas, Jurgis Redeckis, Anskis Bastiks, Jokūbas Aukštinis ir kt.; Tilžės apylinkėse – Jonas Gruzdis, Jurgis Gudaitis, Martynas Pipiras, Kristupas Šimaitis ir kt.; Ragainės apylinkėse – Jonas Peludis, Jurgis Puodžius, Stepas Poludaitis, Balčius Balčiuvaitis, Kristupas Mauričaitis ir kt.; Įsruties apylinkėse – Enzis Plakštažentis, Jonas Urbaitis, Enskis Žirgaitis, Augustas Šukaitis, Adomas Kubiliūnas, Kristupas Kalvaitis, Jurgis Drugaitis, Martynas Užkuris, Jurgis Norkūnas, Krizas Adomaitis; Labguvos apylinkėse – Andrius Reišukas, Enskis Gaigalaitis, Kristupas Butkus, Dovydas Grigaitis ir kt.

XVI–XVII a. lokiai, vilkai ir lūšys iš Mažosios Lietuvos girių kasmet sudras-kydavo tūkstančius naminių gyvulių. Ne vienam naujakuriui teko bėgti iš pamiškių, nebepajėgiant atsiginti nuo žvėrių atpuolių. Kita vertus, krašto žmonės uoliai medžiojo paukščius ir žvėris, nepaisydami visokių draudimų (net mirties bausmės už neteisėtą medžioklę – brakonieriavimą). Galima spėti, kad senųjų girių gyventojai, kurių protėviai daugelį amžių laisvai medžiodavo, sunkiai galėjo susitaikyti su naujų laikų draudimais, galimo laimikio atidavimu vien tik ponams.

Šiandien galima tik stebėtis knygoje pateikiamais duomenimis apie buvusį gyve-

nimą Mažojoje Lietuvoje. Antai, 1768 m. nušautas paskutinis krašto lokys, per vieną naktį papjovęs 9 galvijus. 1722 m. vilkai Bitėnų kaimo apylinkėse per 14 dienų papjovė daugiau kaip 50 arklių ir galvijų. 1696 m. Įsruties žemėje vilkai papjovė 257 arklius su 49 kumeliukais, per 600 kitokių gyvulių ir 732 žąsis. Buvo begalės lapių: vien Romintos girioje 1937–1938 m. jų sumedžiota 12 647. Mažoji Lietuva garsėjo ir savo medžioklės trofėjais – ten valdovai medžioję stumbrus ir kitus stambiuosius žvėris. Vėliau stebėtasi kitur nematytais briedžiais. Romintos girioje medžioti išpūdingiausieji elniai.

Aptariamoje knygoje paskelbta ir daugybė kitų duomenų, šiandien nedaug kam žinomų dalykų: praeityje plėtotos medienos pelenų ir anglių gamybos verslas, senųjų lentpjūvių įrengimai, drevinė bitininkystė ir pan. S. Daukantas, A. Baranauskas ir daugelis kitų romantiškai rašė apie mišką ir lietuvių. Negailestingose tikrovėse būta ir kitko. Gyvenant tarp bekraščių miškų, tekdavo atsikariauti lopinėlius žemdirbystei ir kt. Kartada tokie sklypai tiesiog deginti, statyboms ir kitkam kirsti patikę medžiai (tiesa, neliečiant šventgirių, dievams skirtų ypatingų ąžuolų ar kitko). Baltų žemėse vėlai kuriantis valstybiniais ir administraciniais dariniams, ten įvedus naujas žemėvaldos tvarkas, gal daugeliui buvo sunku taikytis prie naujoviško gyvenimo, kai girios atitek-davo tik valdovams ar panašiams. Gal daug

kas ilgai nelaikė kokia nuodėme pasinaudoti miško gėrybėmis.

Aptariamoje knygoje apie tai (nuo brakonieravimo iki neteisėto medžių kirtimo) pateikiama įdomių dalykų. Krašto valdžia su tuo bandydavo kovoti įvairiausiais būdais: pagautą brakonierių čia pat pakardavo, už rykštės storio ąžuoliuko nusipjovimą botko-čiui tekdavo dvi savaites praleisti areštinėje ir pan. Imtasi ir humaniškesnių priemonių. Antai, 1686 m. nurodyta kiekvienam jaunikiui prieš savo vestuves pasodinti šešis ąžuolus. Kelis amžius eksportui beatodairiškai kirtus miškus, vėliau pradėta rūpintis jų atkūrimu.

R. Deltuvo knygą puošia gausios senųjų spalvotų žemėlapių reprodukcijos, kurios turėtų būti įdomios ne vien miškų specialistams. Tenka apgailestauti, kad dėl nedidelio tiražo vertingas veikalas gali tapti bibliografinė retenybė – negavus valstybės paramos, knyga leista privačių rėmėjų ir autoriaus lėšomis. Belieka tikėtis, kad daug kas (nuo medžioklės ir bitininkystės mėgėjų iki gausių miškininkų) atras galimybę susipažinti su šiuo reikšmingu leidiniu. *Šaltinis: www.voruta.lt, 2020-02-06.*

Literatūra:

Brukas A., Deltuvas R., Mankus R. (2019). Sūduvos girios. Kaunas, 319 p.

Deltuvas R. (2014). Povilas Matulionis: mes – ateities pradžia. Kaunas, 590 p.

Iki globalios katastrofos liko tik dvylika metų?

Vytautas Žeimantas

Vilniuje dienos šviesą išvydo knyga gana intriguojančiu pavadinimu „Iki globalinės katastrofos liko tik dvylika metų“. Jos autorius – Algimantas Valentinas Indriūnas, docentas socialinių mokslų daktaras, specializavęsis socialinių sistemų valdyme. Autorius knygos leitmotyvu pasirinko Jungtinių Tautų Organizacijos paskelbtą žinią, kad, jeigu per artimiausius dvylika metų žmonija nesiims visų įmanomų priemonių klimato kaitai sustabdyti, kelio atgal nebebus ir žmonių ištiks visuotinė katastrofa.

Šioje gana nepalankioje situacijoje A. V. Indriūnas išskiria Lietuvą. Tai daro, remdamasis duomenimis, kuriuos paskelbė Jungtinės Karalystės žalosios energijos kontrolės bendrovė „Green Match“. Ji, siekdama nustatyti klimato kaitos poveikį Europoje, ištyrė 32 šalių klimato kaitos tendencijas nuo 1960 iki 2015 m. Buvo analizuojama valstybių oro ir jūros vandens temperatūra, jūros lygio ir kritulių kiekio kaitos tendencijos. Pasak tyrėjų, Europoje klimato kaita labiausiai veikia visas tris Baltijos šalis ir Suomiją. Pirmoje vietoje šiuo požiūriu atsidūrė Lietuva. „GreenMatch“ duomenimis, Lietuvoje jūros lygis 1970–2015 m. kilo po 4,46 mm per metus, o jūros vandens temperatūra 1960–2014 m. padidėjo 0,73 °C. Tuo metu oro temperatūra kilo 0,325 °C per dešimtmetį, o kritulių per dešimtmetį pagausėjo 20 mm. Tokia Lietuvos klimato kaita, be abejo, nieko gero nežada.

Norėtusi išsamiau papasakoti ir apie knygos autorių. Jo likimas buvo nepavydėtinas. A. V. Indriūnas 1941 m. su šeima ištremtas į Altajaus kraštą, o 1942 m. išvežtas dar toliau – į Jakutiją prie Laptevų jūros. 1944–1950 m. Jakutijoje dirbo kino mechaniku, vežiojo kino filmus po tolimas jakutų

gyvenvietes. 1946 m. pabėgo iš tremties, nelegaliai sugrįžo į Lietuvą ir gyveno su suklustota autobiografija. Apie tai jis rašo 2005 m. Vilniuje išleistoje knygoje „Nelegalios karjeros metai: gyvenimo pamokos“.

1952 m. A. V. Indriūnas baigė tuometinį KPI, įgydamas elektromechaniko specialybę. 1959–1961 m. buvo žurnalo „Mokslas ir technika“ vyr. redaktoriaus pavaduotojas, 1961–1973 m. – vyr. redaktorius. 1981 m. Maskvos universitete apgynė socialinių sistemų valdymo specialybės socialinių mokslų kandidato (Lietuvoje nostrifikuotą į daktaro) disertaciją. Daug metų dirbo Liaudies ūkio specialistų tobulinimosi institute (LŪSTI, nuo 1990 m. – Lietuvos vadybos akademijoje). Buvo dėstytojas, katedros vedėjas, nuo 1975 m. – fakulteto dekanas, nuo 1984 m. – docentas.

2000–2004 m. tapo Lietuvos Respublikos Seimo nariu, dirbo Valstybės valdymo ir savivaldybių komitete, buvo Konstitucijos pataisoms rengti komisijos narys, vadovavo Pasipriešinimo okupaciniams režimams dalyviams ir nuo okupacinių nukentėjusių asmenų teisių ir reikalų komisijose. Parašė knygas: „Vadovavimo technika“ (1971), „Socialliberalizmo pradžiamokslis“ (2006), „Socialinis liberalizmas ir kitos politinės ideologijos“ (su J. G. Siauruku, 2006), „Viesosios vadybos strategija Lietuvoje“ (su A. Makštučiu, 2008), „Laisva ar nelaisva: studija apie laisvąją rinką“ (2011), „Kaip tapti iškiliu politiku ir laimėti rinkimus“ (2012), „Atsakingos demokratijos valstybė“ (2014), „Atsakingos demokratijos valstybės kūrimas“ (2016). Dar vienas štrichas A. V. Indriūno biografijoje – dabar aptariamą knygą jis parašė... būdamas 94-erių metų.

Žinome, kad žmogus gyvena ir veikia tam tikroje socialinėje aplinkoje. Savo gyvenimui ir veiklai jis naudoja ir gamtos turtus. Naudodamasis mokslo ir technikos pažanga,

jis naudoja gamtos turtus, sukuria naujus gaminius, suteikia sau patogesnę gyvenimą ir taip keičia pirmąją gyvenimo aplinką. Ilgai buvo manoma, kad gamybos, mokslo ir technikos pažanga neša tik teigiamus rezultatus, todėl buvo madinga visais būdais plėsti ekonomiką, o gautą pelną reinvestuoti į gamybos ar paslaugų plėtrą.

Žlugus Sovietų Sąjungai, o daugeliui valstybių susižavėjus Fukuyam šūkiu, kad kapitalizmui alternatyvos nebeliko, praėjusio šimtmečio aštuntajame dešimtmetyje buvo plačiai atvertos durys vadinamajai laisvai rinkai, siekusiai gauti maksimalius rezultatus trumpuoju laikotarpiu, nepaisant tolimesnės ateities padarinių. Čia knygos autorius įžvelgė didelius pavojus.

Prasidėjus dvidešimt pirmajam šimtmečiui, gyvenimo raida parodė, kad iš išorės nereguliuojama „nematoma ranka“ veda katastrofos link. Laisvosios rinkos garbinimas, neribojama ekonomikos plėtra, per silpna produkcijos ir paslaugų kontrolė, maksimalaus pelno siekimas atvedė prie situacijos, kad kai kurie gamtos ištekliai jau baigiami sunaudoti, 60 proc. gyvūnijų išnaikinta, o nemaža dalis – negrįžtamai. Kai kuriuose kraštuose pradeda katastrofiškai trūkti geriamojo vandens. Atmosferos tarša nuolat didėja, iškrinta rūgštūs lietūs, naikinami miškai. Klimatas šiltėja, ledynai tirpsta, vandenynų lygis kyla.

Sparčiai didėja pajamų ir turtinė nelygybė. Vadinasi, tokios plėtos, kokia dabar yra, galimybės jau išsemtos. Ir, jeigu valstybės nesiims sutartinų priemonių iš esmės keisti esamą sistemą, žmonijai gresia pražūtis. Žingsniai gamtai išsaugoti sukels didelį verslo, užimto iškastinio kuro gavybos, perdirbimo, prekybos ir panaudojimo veikla, atstovų pasipriešinimą, kurį įveikti bus įmanoma tik suvienytos visuomenės jėgomis.

Pasak A. V. Indriūno, sąmoningi pilie-

**IKI
GLOBALINĖS KATASTROFOS
LIKO TIK
DVYLIKA METŲ**

**SUDARĖ
Algimantas Valentinas
INDRIŪNAS**

VILNIUS - 2019

A. V. Indriūno knygos viršelis

čiai neturi laukti, kol prasidės nesuvaldomi liaudies neramumai, netvarka („pasaulį seną išardysim iš pačių pamatų...“), bet imtis visuotinės iniciatyvos priversti valdžios atstovus nedelsiant imtis radikalių priemonių egzistuojančiai sistemai pakeisti humanizmo kryptimi.

Knygoje pateiktos žymių mokslininkų ir visuomenės veikėjų mintys, komentarai, įvairios mokslinės apžvalgos, ataskaitos ir kitokios žinios apie žmonijai gresiančią situaciją. Jos autoriaus tikslas gražus – kad ne tik politikai, valdžios elitas, bet ir visi eiliniai piliečiai, tarp jų ir mokslininkai, iš esmės suprastų visoms tautoms gresiančius dabartinės ekonominės raidos pavojus, ir imtųsi ne griauančių, o kuriančių žygių. Tokio žinojimo plėtojimui ir skirta ši knyga.

Muziejaus veiklos jubiliejus pažymėtas nauja knyga

Angelina Reičiūnienė

Stonys Justinas (2019). Senovinės technikos muziejus Smalininkuose. 15 metų. Kaunas, leidykla „Naujasis lankas“, 448 p.

Smalininkuose (Jurbarko r.) įkurtas senovinės technikos muziejus pernai paminėjo 15 metų veiklos sukaktį. Muziejus buvo įregistruotas 2004 m. birželio 11 d. Jo įkūrėjas doc. dr. Justinas Stonys šia proga išleido knygą „Senovės technikos muziejus Smalininkuose. 15 metų“.

Smalininkai – rytiniai Klaipėdos krašto vartai. Tai miestelis, esantis Jurbarko rajone ant Nemuno kranto, santakoje su Šventosios upeliu, turintis labai įdomią ir turiningą istorinę praeitį. Čia – senovinė Prūsijos skalvių genties žemė. Kryžiuočių ordinui užgrobęs Prūsiją ir sunaikinus prūsų tautą bei nuolat puldinėjant Lietuvą, buvome priversti 1422 m. sudaryti Melno taikos sutartį. Po šios sutarties Lietuvos teritorijos riba su ordinu net 500 metų ėjo šalia Smalininkų, Šventosios upeliu. Po Žečpospolitos padalinimo ši vieta tapo valstybine siena tarp Rusijos ir Vokietijos imperijų. Čia prasidėjo abu pasauliniai karai. Abiejose sienos pusėse gyvena lietuviai, kurių kultūrai įtakos turėjo

ir svetimšalių papročiai bei gyvenimo būdas.

Senovinės technikos muziejuje surinkti ne tik technikos eksponatai, bet ir kita šio krašto istorinė bei kraštotyrinė medžiaga. Kuriantis muziejui, keliolika metų buvo ieškota eksponatų ne tik Klaipėdos krašte, bet ir visoje Lietuvoje. Ir štai jų jau sukaupta per 24 tūkstančius. Todėl verta apžvelgti šio muziejaus atsiradimo ištakas ir papasakoti, kas yra tas žmogus, padaręs tokį milžinišką darbą.

Muziejaus įkūrėjas docentas daktaras Justinas Stonys, 1940 m. gimęs Tauragės rajono Kalniškių kaime, 1965 m. baigė Lietuvos žemės ūkio akademijos Mechanizacijos fakultetą. Ilgus metus dėstė tuometinėje Smalininkų aukštesniojoje žemės ūkio mokykloje. Buvo įsteigęs visoje Lietuvoje, net už jos ribų garsią Smalininkų dvimetę jaunųjų išradėjų ir racionalizatorių mokyklą. 1982 m. išvyko į Vilnių, kur dirbo Žemės ūkio ministerijoje, Elektromechanikos techniku, o vėliau – Vilniaus Gedimino technikos universitete. Baigęs akademinę veiklą, grįžo į Smalininkus.

Ieškant impulso, pastūmėjusio į muziejinkystę, Justinas Stonys pasidalijo prisiminimais: „Prieš Antrąjį pasaulinį karą mano tėvų sodyba Kalniškių kaime buvo

Jaunųjų bitininkų mokykla

perkelta į vienkiemį. Tėtis Pranas Stonys tuometinėje Žemės ūkio mokykloje buvo įgijęs agronomo profesiją. Dideliame ūkyje reikėjo ne tik daug darbo rankų, bet ir daug žinių. Atitekėjo mama – Krušaitė Juzefa. Tėvų sodyboje atsirado biblioteka, kurio-

je buvo kaupiama daug prenumeruojamų spaudos leidinių. Kaupėsi ir ano laikmečio dokumentai bei įvairūs raštai. Nors per karą dauguma jų pražuvo, bet su išlikusiais man

Muziejaus veiklos jubiliejus pažymėtas nauja knyga

Mažosios Lietuvos istorijos ekspozicija

■ Atkelta iš 8 p.

pavyko susipažinti. Okupuotos Lietuvos mokykloje, kaip ir bet kurioje viešojoje aplinkoje tuo metu buvo daug „raudonos spalvos“ (t. y. sovietinės propagandos). O čia buvo kažkas kita – XX a. atgimusios Lietuvos dvasia. Knygos kvepėjo tėviškos aromatu, iš laikraščių dvelkė lietuviška tematika. Dokumentai ir net kalendoriai formavo pirmuosius objektų istorinės sampratos bruožus. Labai ryškiai prisidėjo partizaninė spauda, be jokių kompromisų skelbusi tragišką tiesą.

Tuoj po karo sribai su labai „kvalifikuotais“ palydovais braudavosi į sodybas, ieškodami partizanų ir tikrindami viską, kas tik gali kenkti okupantų primestai valdžiai. Todėl tėvai, saugodami intelektualų dvasinį turtą, šiuos dokumentus sudėdavo ant mano ir sesers lovų dugno, o viršų uždengdavo patalyne, ant kurios miegodavome. Taip dalis tos istorinės medžiagos ir išliko. Studijuodamas tą turtą iš tėvų perėmiau, o po kurio laiko susiformavo ir siekis jį papildyti. Tai ir atvedė prie kolekcionavimo.

Liko tėvų žemės ūkio inventorių, namų ūkio technika, buities įranga. Mane krikštyti vežė brikeliu, pakinkytu dviem arkliais. Tas brikelis, nors ir gerokai apiplyšęs, dabar stovi muziejaus ekspozicijoje. Kai muziejaus lankytojai klausia, kuris eksponatas buvo

Dr. Justinas Stonys pristato savo knygą

pirmasis, parodau tą relikviją. Tarp kitko, tėtis yra parašęs prisiminimų knygą, tik, deja, ji dar tebėra rankraštyje ir saugoma muziejuje, dokumentų skyriuje. Joje aprašomi įvykiai, pradedant Pirmuoju pasauliniu karu ir baigiant Sąjūdžio laikais. Medžiaga – autentiška, nes jo tėvas, mano senelis buvo įtrauktas į Pirmojo pasaulinio karo įvykius. Mūsų dabartiniam muziejui tai – neįkainojamas turtas.“

Kaip teigia Justinas Stonys, bet kurio muziejaus atsiradimo negali nulemti tik keli suplanuoti veiksniai. Tai natūralus reiškinys, kylantis iš meilės istorijai ir siekio išsaugoti kultūros paveldo objektus ateities kartoms. Muziejuje saugodami daiktus, kartu išsaugome ir ankstesnių kartų prisiminimą. Tai tarsi paskutinė protėvių kulto atšaka. Norint išsaugoti visuomenės atmintį praeičiai, tikslinga rinkti vienoje vietoje visumą atspindinčių daiktus. Tik taip jo rinkiniai suteikia kompleksiskų žinių, o eksponatai įgauna dokumentinę vertę.

Senovės graikų kalba „technē“ reiškė meną, meistriškumą, mokėjimą. Dabartiniais laikais plačiau prasme – tai ypatingos veiklos būdas, o šiaurėje – amatininkų ar pramoniniu būdu sukurti daiktai. Technikos gaminiai yra sudėtingi, jų sukūrimas galimas, tik remiantis technikos mokslais. O šie paremti gamtos dėsniais, įvairių tyrimų rezultatais ir patirtimi, medžiagų pažinimu, specifiniais skaičiavimais, gamybos galimybėmis, socialinės situacijos ir ekonominių aspektų analize. Be to, juose dar slypi išradimo ar techninio patobulinimo sprendimai. Technika nuėjo labai ilgą vystymosi kelią – nuo paprasčiausių žmogaus veiklai reikalingų įrankių iki labai sudėtingų šiuolaikinių įrenginių. Dabartinė technika ne tik atlieka technologinius procesus, bet ir transformuoja energijos šaltinius.

Lietuvoje iki XIX a. pabaigos pramonės, kuri gamintų įvairią techniką, beveik nebuvo. Todėl techniniai įrenginiai buvo vežami iš užsienio. Tačiau gabesni gyventojai, kartais ir pasinaudodami užsieniniais pavyzdžiais, daug įrangos, įrankių ir įvairių mechanizmų pasigamindavo patys, panašiai kaip ir kitus namų ūkyje bei buityje reikalingus daiktus. Pamažu vietinė gamyba labai išsiplėtė ir išaugo iki atskirų amatų, kuriuose išryškėdavo įvairių sričių meistrai. To laikotarpio darbus dabar galima vadinti materialinės kultūros pavyzdžiais.

Technika yra ir tolimesnė žmogaus vei-

klą keičiantis veiksnys. Ji įsitvirtina visoje žmogaus veikloje ir pasireiškia, kaip svarbi jo bendrosios kultūros dalis. Tai gamtos ir žmogiškojo dvasingumo jungtis, dabar oficialiai įvardinta pramonės ir inžinerijos paveldu. Šio paveldo puoselėjimas svarbus, matant ir jo svarbą ateičiai. Tokie objektai savo laiku darė poveikį ne tik technikos, bet ir visuomenės raidai.

Muziejaus įkūrėjo ir vadovo naujoji knyga buvo išleista Kaune, leidykloje „Naujasis lankas“. Jos apimtis – 450 psl. Ji gausiai iliustruota nuotraukomis. Čia sudėta informacija apie muziejaus kūrimą ir jo veiklos kasdienybę. Autoriaus surinktą medžiagą papildė žinomų mokslininkų, žymių kultūros darbuotojų ir muziejaus kūrimo talkininkų straipsniai. Plačiai nušviečiamas ir Jurbarko rajono kultūrinis gyvenimas.

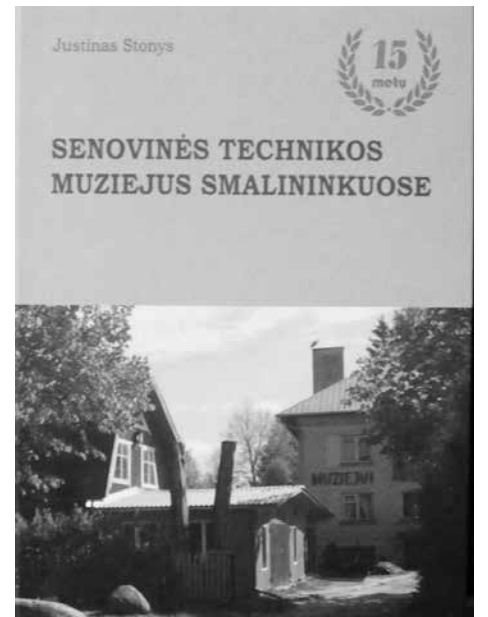
Atskiruose knygos skyriuose aprašyta aštuoniolika ekspozicijų rinkinių. Tai vidaus degimo varikliai, traktoriai, automobiliai, motociklai, motoblokai ir kita žemės ūkio technika, melioracinė technika, kalvės-šaltkalvystės paviljonas, medienos apdirbimo paviljonas, kino ir fototechnika, spausdinimo technika, geodezijos ir kartografijos mokslo technika, precizinė vibrotechnika ir vibromechanika, radijo technika, namų ūkio technika, bitininkystės paviljonas, biblioteka, krašto istorijos ekspozicija. Visi rinkiniai – unikalūs, turintys ne po vieną retą, įdomią istoriją atsinešusį eksponatą. Pavyzdžiui, automobilių ekspozicija didžiuojasi 1945–1990 m. gamintais automobiliais, tarp kurių yra ir „GAZ 21“ („Volga“), priklausęs ilgamečiam kompartijos veikėjui Antanui

Muziejaus lauko ekspozicija

Sniečkui. Vidaus degimo variklių kolekcijoje yra 54 eksponatai, o štai biblioteka turi daugiau kaip 10 tūkst. eksponatų. Joje galima pamatyti ir išskirtinę, net 450 metų skaičiuojančią, ranka rašytą religinę knygą, ir senąją švedų kalba prabylančią Bibliją, kurią pasaulis išvydo prieš 200 metų. Motociklų ekspozicijos perlas – Pirmojo pasaulinio karo liudininkas – vokiškas motociklas „NSU“. O tarp žemės ūkio padargų galima pamatyti ir išskirtinę vietą užimančius kaplius, atkeliavusius net iš akmens amžiaus.

Muziejaus eksponatų gausa ir įvairovė neapsiėjo be talkininkų, kuriems knygoje išreikšta didelė pagarba ir padėka. Tarp jų: jurbarkiškis Valentinas Dumikas, Justino Stonio dukra Danguolė Stonytė, vilniečiai

Muziejaus veiklos jubiliejui skirta nauja Justino Stonio knyga

Petras Algis Mikša ir šviesaus atminimo fotomenininkas Zinas Kazėnas, prieniškis skulptorius Algimantas Sakalauskas. Muziejaus jubiliejui skirtose knygoje susipynė daug skirtingų sričių: mokslas, muziejininkystė, kultūra ir istorija. Šiomis kertinėmis temomis pasisakė ne tik jos autorius, bet ir tokios iškilios asmenybės, kaip akademikas Kazimieras Ragulskis, profesorius Libertas Klimka, profesorius Algimantas Bubulis, kraštotyrininkė Regina Kliukienė.

Po vieno iš knygos pristatymų profesorius habilituotas dr. Arnoldas Piročkinas uždavė iš tiesų šiandien labai aktualų klausimą:

„Kokia šio muziejaus ateitis? Ar apie tai kas rimtai mąsto? Nejaugi tai rūpi tik Justinui Stoniui?“ Kultūros istorijoje yra gausybė pavyzdžių, kai energingos, veiklios asmenybės sukuria išskirtinės vertės dalykus, bet, joms išėjus, tie kūriniai išskleidomi ir dingsta iš mūsų gyvenimo. Tikriausiai ne tik Jurbarko rajono savivaldybės vadovai, bet ir kiti tautos kultūros istorija besidomintys veikėjai turėtų numatyti, ką daryti, kad šis vertas pasididžiavimo muziejus liktų gyvybingas ne tik šiame, bet ir vėlesniuose amžiuose. Tokiai perspektyvai pamatus reikia kloti jau šiandien.

J. Stonio knyga „Senovinės technikos muziejus Smalininkuose. 15 metų“ jau

■ Nukelta į 11 p.

Išmaniosios technologijos būtinos ir alpinistams

Kristina Lazickienė

Vidutiniškai per dieną alpinistai eina 6–10 valandų, priklausomai nuo pasirinkto maršruto. Kartais tai tik ne-status kilimas iki perėjos, nueinant nemažai kilometrų, o kartais – visą dieną trunkantis kopimas ar nusileidimas stacioniomis ledo ar uolų sienomis, kabinant virves ir įveikiant iki 1000 vertikalų metrų. Ir visa tai su 25–35 kilogramų kuprine ant pečių. „Norint tapti alpinistu, viskas priklauso nuo noro ir motyvacijos. Jeigu žmogus turi motyvacijos, tuomet ir fiziškai, ir techniškai pasiruošti yra lengviau“, – įsitikinęs Vilniaus Gedimino technikos universiteto absolventas, buvęs Tūristų klubo pirmininkas, aktyvus keliautojas ir kalnų žygių vadovas **Laurynas Marcinkus**, su kuriuo kalbamės apie alpinizmą, kalnų žygius ir iššūkius juose.

VGTU absolventas, alpinistas Laurynas Marcinkus. Simo Bernoto nuotr.

– **Ar Lietuvoje alpinizmas priskiriamas prie populiarių sporto šakų?**

Kalnų vaizdai, kuriuos pirmiausia pamato alpinistai

– Alpinizmas ar kalnų žygiai Lietuvoje nėra populiariūs, nes neturime kalnų. Tačiau gana dažnai žmonės renkasi atostogas kalnuose, skirtas ne tik slidinėti. Populiariūs nesudėtingi pasivaikščiavimai kalnuose, dažniausia takeliais Alpėse. Vakarų ar Pietų Europoje yra daugybė vietų kalnuose, skirtų ramiam pasivaikščiavimui, yra įrengti kalnų nameliai, kuriuose galima pernaktuoti. Pastebiu, kad tai populiarėja.

Tačiau sudėtingesniais žygiais ar kopimais domisi tik nedidelė dalis žmonių. Laipiojimas uolomis – dar viena sporto šaka,

populiarėjanti ne tik pasaulyje, bet ir Lietuvoje. Tai tarsi alternatyva sporto klubams. Vilniuje šiuo metu veikia keturios uždarytų patalpų laipiojimo salės. Sakyčiau, kad laipiojimas uolomis yra pati populiariausia su kalnais susijusi sporto šaka Lietuvoje.

Ar tai pavojinga sporto šaka? Tai tikrai pavojingesnė sporto šaka nei bėgimas, nes bėgant turbūt mirties rizika mažesnė nei kalnuose. Kalnuose yra daugybė faktorių, kurių negali kontroliuoti.

– **Nuo ko reikėtų pradėti, norint tapti alpinistu, ir kokių specialių įgūdžių reikia turėti? Ar alpinizmu gali užsiimti visi norintieji?**

– Alpinizmu gali užsiimti visi norintieji, bet svarbu turėti tikslą ir žinoti, kokio sudėtingumo lygį norime pasiekti, nes tam reikalingas specialus fizinis, psichologinis, techninis ir teorinis pasirengimas. Neturintiems patirties ir specifinio pasirengimo kai kurie kalnai yra tiesiog neįžengiami. Judėjimas kalnuose yra lėtas, tačiau reikalaujantis didelės ištvermės. Nesudėtingam pavaikščiavimui po kalnus užtenka bazinio fizinio pasirengimo, kad galėtume užlipti į viršų keletą kilometrų ir nusileisti žemyn su didesne ar mažesne kuprine.

Kaip minėjau, į kalnų žygius nešamės nuo 25 iki 35 kg svorio kuprines. Vien tik šis aspektas reikalauja nemenko fizinio pasiruošimo. Ruošiantis kelionei į kalnus, patartina užsiimti treniruotėmis, stiprinančiomis širdies ištvermę: bėgimu, važiavimu dviračiu. Įprastai skaičiuojame, kad reikia mažiausiai trijų mėnesių aktyvios fizinės veiklos. Žinoma, daug kas priklauso nuo žmogaus gyvenimo būdo.

Norint tapti alpinistu, specialių įgūdžių nereikia, viskas priklauso nuo noro ir motyvacijos. Jeigu žmogus turi motyvacijos, tuomet ir fiziškai, ir techniškai pasiruošti yra lengviau. Įtakos turi ir žmogaus savybės, padeda stipri valia, ramybė ir šaltakraujiškumas kritinėse situacijose. Kai į tavę lekia akmuo ar slysti šlaitu ir reikia laiku sustoti, turi gebėti napanikuoti, nes tai blogiausiu atveju gali pražudyti.

Palapinė kalnuose

– **Kokiems iššūkiams reikia pasiruošti ir kurias vietas, esančias kalnuose, įvardytumėte kaip pavojingiausias?**

– Pavojingiausi kalnuose yra dalykai, kurių negali kontroliuoti. Tai yra akmenų ir sniego griūtys bei lavinos. Nelaimių atsitinka ir tose vietose, kur iš pirmo žvilgsnio atrodo saugu. Prieš keliones naujokams teoriškai pasakojau, kad, matant akmenį, lekiantį tiesiai į tavę, reikia ramiai laukti ir tik paskutiniu momentu šokti į kurią nors pusę, nes bekrisdamas akmuo dar daug kartų gali pakeisti kryptį.

Nors ir vyrauja nuomonė, kad alpinistai yra avantiūristai, siekiantys adrenalino, tačiau mes apie save taip negalvojame. Visada stengiamės sumažinti rizikas ir elgtis maksimaliai saugiai, kiek tai priklauso nuo mūsų. Norint tinkamai pasiruošti žygiui, svarbus ir fizinis, ir psichologinis pasirengimas. Pagrindinė savybė, kurią įvardyčiau, yra gebėjimas kritinėse situacijose išlikti ramiam ir napanikuoti.

– **Patarkite, kaip tinkamai pasiruošti žygiui. Kokius būtiniausius daiktus reikia pasiimti, be kurių neįsivaizduotumėte žygio?**

kvapą. Pasigrožėti kalnais bus galima tik grįžus namo iš nuotraukų. O jos nepertekia nė pusė to grožio, ypač erdvės ir tolimo horizonto jausmo. Norint nuo pirmos žygio dienos mėgautis vaizdais, fizinis pasiruošimas yra labai svarbus.

Einant į kalnų žygį, optimali yra šešių žmonių komanda. Prieš kelionę ypač svarbu visiems gerai susipažinti. Įprastai mūsų žygiai trunka 3–4 savaites. Visą laiką praleidi su tais pačiais žmonėmis, todėl komandos narių suderinamumas yra svarbus aspektas. Formuodamas komandą į kalnus, visada pasižiūriu, ar žmonės yra tinkami, ar jie galės kartu eiti, sutars, ar jų tikslai sutampa, kokios jų asmeninės savybės.

Kalbant apie būtiniausius daiktus, nė vieno žygio neįsivaizduoju be šaukšto. Tai svarbiausias daiktas iš visų 30 kuprinės kilogramų! Jeigu keliautojas neturi šaukšto, jis turės laukti, kol pavalgys kiti ir paskolins savąjį šaukštą, bet maistas jau bus atšalęs. Per savo gyvenimo žygius nesu matęs nė vieno, kad į žygį imtų šakutę, nes galima pasiimti tik vieną įrankį. Visi daiktai yra būtini, nes į žygį neimame nė vieno nereikalingo daikto. Ruošdamiesi kelionei, viską skaičiuojame gramais.

– **Kopimas į kalnus siejamas su atitrūkimu nuo civilizacijos ir patogaus kasdienio gyvenimo. Ar visgi įmanoma žygio metu išsiversti be išmaniųjų technologijų?**

– Dažniausiai keliaujame į Tadžikijos, Kirgizijos, Kazachstano ar Gruzijos kalnus, kur kalnuose nėra nei kalnų namelių, nei pramintų takų, nei žmonių. Atitrūkimas nuo civilizacijos juose yra labai ryškus. Pavyzdžiui, pernai buvome dvidešimt penkių dienų žygyje Pamyro kalnuose, kurio metu sutikome vos vieną piemenį. Tiesa, jis rankose nešė telefoną. Aukštai kalnuose ryšio nėra, bet jis ėjo fotografuoti savo karvių, kurios ganėsi 4 kilometrų aukštyje.

Žygio metu tikrai atitrūksti nuo civilizacijos. Be kai kurių technologijų į kalnus ar žygius neiname. **Visada nešamės palydovinį telefoną**, kuriuo galima išsikviesti sraigtasparnį arba pranešti, kai reikia pagalbos. Nes artimiausias išėjimas iki civilizacijos gali trukti dvi ar tris dienas, einant tiesiai ir nesustojant. Be palydovinio telefono nesileistume į žygį, tai tiesiog būtų per didelė rizika. Kritiniais atvejais žygyje pasitelkiame ir GPS, bet dažniausia naudojame atspausdintus fizinius žemėlapius, kuriuos bent aš prieš žygį būnu išstudijavęs tiek, kad žygio metu jų net nereikia, nes atmintinai žinau, kur kiekvienas kalnagūbris ar kokia perėja. ■

Klimato kaitos pasekmės – užauginsime daugiau produkcijos, bet jos maistinė vertė bus menka

Rimgailė Dikšaitė

„Vyktant klimato kaitai, vienas svarbiausių uždavinių – išlaikyti pakankamą maisto ir geriamojo vandens kiekį ir užtikrinti jų kokybę“, – teigia Vytauto Didžiojo universiteto Gamtos mokslų fakulteto Aplinkotyros katedros docentė Jūratė Žaltauskaitė. Tačiau dabartinės tendencijos tokios, jog, nesilaikant sėjomainos principų, o vietoj jų renkantis vis didesnius trąšų ir augalų apsaugos priemonių kiekius, dar kol kas gebame užauginti pakankamai didelį kiekį produkcijos, tačiau jos maistinė vertė nebūtinai išlieka tokia pati arba net mažėja.

Auginama tik tai, kas apsimoka

„Šiuo metu Lietuvoje turime labai homogeniškus pasėlius, t. y. dideliuose plotuose auginamos vienos rūšies kultūros ir, jeigu ūkininkai daug metų augina tą patį, nevykdo sėjomainų, galima teigti, kad dirvožemis degraduoja. Didžioji dalis ūkininkų žemę stengiasi „praturtinti“ trąšomis, pesticidais, kad tik derlius būtų didelis ir kasmetinis, tačiau tokia chemizacija dirvožemiui, aplinkai ir produkcijai tik kenkia“, – tikina VDU Aplinkotyros katedros docentė J. Žaltauskaitė. Mokslininkė primena, kad Lietuvos parduotuvėse trūksta daugelio kultūrų lietuviškos produkcijos: svogūnų, česnakų ir daugelio kitų. Visa tai turime importuoti, nes Lietuvos ūkininkai jų nesistengia auginti. „Atrodo, tarsi pas mus šios daržovės neaug-

tų. Auga, bet lietuvių ūkininkai eina lengvesniu keliu ir augina tai, kas labiau apsimoka, t. y. investuoja daug mažiau jėgų ir laiko. Žinoma, auginti, pavyzdžiui, javus daug lengviau – juos nukūlei, pridavei ir pasiėmei pinigų“, – teigia aplinkotyros specialistė.

Klimato kaitos ryškštė

Pasak doc. J. Žaltauskaitės, labai svarbu suprasti, kad klimato kaita nėra vien tik temperatūros kilimas. Ją lydi daugybė kitų neigiamų padarinių: ekstremalūs įvykiai (sausros, karščio bangos, potvyniai), kyla jūros lygis, kinta vandenyno cirkuliacija ir pan. „Vyktant klimato kaitai, kai kur galime tikėtis didesnių derlių, tarkime, šiaurinėse platumose, pavyzdžiui, Lietuvoje ar Skandinavijos šalyse, kur vidutinė temperatūra kas metai didėja ir pailgėja vegetacijos periodas, tačiau užauginamos produkcijos maistinė kokybė nebūtinai bus geresnė vien dėl to, kad daugiau priauga“, – konstatuoja J. Žaltauskaitė.

Docentė priduria, kad Lietuvoje ateityje dėl klimato šiltėjimo gali išnykti kai kurios mums įprastos augalų rūšys, kurias pakeis atvežtinės ar invazinės. Prognozuojama, kad, pavyzdžiui, eglės pamažu paliks Lietuvos plotą, o lietuviškų eglių puošimas per Kalėdas gali tapti egzotika. VDU mokslininkų tyrimais patvirtino, kad dėl padidėjusios oro temperatūros ir anglies dioksido koncentracijos mažėja žemės ūkio augalų konkurencingumas ir brangsta kova su piktžolėmis. Be to, klimato kaita neigiamai veikia ir dirvo-

žemį, kurio kokybė vis blogėja. Ji prastėja ir intensyvinant žemės ūkį. Visa tai prisideda prie to, kad dirvožemis „degraduoja“. Dėl to susiduriame su rimtu iššūkiu – kaip užauginti pakankamai maisto nenumaldomai augant pasaulio gyventojų skaičiui.

Naudingo maisto bus vis mažiau

„Kintant klimatui, dažnėja ir intensyvėja karščio bangos, o daugumą šių bangų lydi sausros. Tai, žinoma, kelia didelę grėsmę natūralioms ir žemės ūkio ekosistemoms. Mūsų tyrimai parodė, kad žemės ūkio augalų atsakas į karščio bangas yra labai panašus į jų reakciją į padidėjusią temperatūrą. Kai kurie augalai yra jautresni už kitus. Pavyzdžiui, miežis jautrus net nedideliems pokyčiams, o štai rapsą keletu laipsnių aukštesnė temperatūra veikia teigiamai“, – pasakoja VDU docentė Jūratė Žaltauskaitė.

Patvirtinta, kad augalai gana greitai atsisto po trumpalaikės, iki savaitės trukmės karščio bangos. Tačiau, jei jie kartu patiria ir kitų neigiamų veiksnių, pavyzdžiui, sausrą, konkuravimą su kitais augalais, atsistatymas yra daug lėtesnis. „Tyrimas taip pat atkreipė dėmesį į herbicidų naudojimą žemės ūkyje. Atšilusio klimato sąlygomis mažėja ir kai kurių herbicidų efektyvumas, todėl ateityje laukus gali reikėti purkšti dar dažniau ir didesniais kiekiais. Visa tai teršia aplinką, menkina užauginamos produkcijos maistinę kokybę. Tai tiesiogiai atsilieps ir žmonių sveikatai“, – perspėja VDU mokslininkė.

VDU doc. Jūratė Žaltauskaitė. Jono Petronio nuotr.

Panaikinti badą, užtikrinti apsirūpinimą maistu ir geresnę mitybą, skatinti darnų žemės ūkį – tai yra vienas iš 17 darnaus vystymo tikslų, siekiant, kad žemėje nebūtų badaujančių. Tačiau dėl klimato kaitos prarandami plotai, tinkami žemės ūkio veiklai. Kai kur pasidaro per sausa, kai kur – per drėgna. Mokslininkai intensyviai ieško sprendimų, kaip, keičiantis klimatui, užtikrinti maisto saugumą ir jo pakankamą kiekį ateityje. ■

Muziejaus veiklos jubiliejus pažymėtas nauja knyga

■ Atkelta iš 9 p.

buvo pristatyta visuomenei ne viename renginyje. Pirmiausia, kaip ir priklauso, knygos sutiktuvės įvyko Smalininkuose. Vėliau pristatymai nuvilnijo nuo Jurbarko iki Vilniaus: Jurbarko rajono savivaldybėje, Jurbarko turizmo ir informacijos centre, Lietuvos mokslininkų sąjungos būstinėje Vilniuje (Jono Basanavičiaus g. 6), Lietuvos Respublikos Seime. Sutiktuvų maratoną vainikavo 15 metų jubiliejaus šventė Jurbarko viešojoje bibliotekoje. Čia buvo sukviešti visi, kurie prisidėjo prie muziejaus atsiradi-

dimo ir klestėjimo. Jurbarko savivaldybės meras Skirmantas Mockevičius, Tauragės krašto muziejaus direktorius Romualdas Vaitkus, akademikas Kazimieras Ragulskis, profesorius Algimantas Bubulis, Seimo narys Ričardas Juška ir kiti iškilūs svečiai džiaugėsi muziejumi ir linkėjo jam veržliai judėti pirmyn.

Muziejaus 15-mečio jubiliejaus rūpesčiai ir džiaugsmas – jau vakarykštė diena. Šiandien šis muziejus gyvena ateities planais. Šiuo metu muziejuje kuriamos trys mokyklos: audėjų, kalvių ir jaunųjų bitininkų. Beje, pastaroji jau veikia antrus metus. Šių

metų pradžioje pradėti paruošiamieji darbai, siekiant atidaryti senovinės technikos muziejaus skyrių Tauragėje. Planuojama, kad čia atvykę turistai susipažins su senovinės technikos rinkiniais, turinčiais per tūkstantį eksponatų. Jie bus paskatinti važiuoti į Smalininkus, plačiau susipažinti su visu muziejumi ir aplankyti kitus Jurbarko rajono turistinius objektus, taip prisidedant prie šio krašto turistinės veiklos intensyvinimo. Muziejaus prieigose yra pusės hektaro dydžio dirbtinis vandens tvenkinys, prie kurio planuojama įrengti Nemuno laivininkystės ir žuvininkystės ekspoziciją. Galvojama keisti

ir muziejaus statusą.

Muziejus dirba visus metus, visomis savaitės dienomis. Lankytojų laukiame adresu: Liepų g. 2, Smalininkai, Jurbarko r. Telefonas teirautis (8 650) 35 586.

Literatūra:

Stonys Justinas (2016). Materialinės kultūros paveldas ir jo ištakos. Kaunas, leidykla „Naujasis lankas“.

Piročkinas Arnoldas. Knyga apie Smalininkų įžymybę. Laikraštis „Šviesa“, 2019 m. gruodžio 11 d., Nr. 94 (8415), Jurbarkas. ■

Daug problemų būtų išspręsta, jei pakeistume savo elgesį

Pokalbis su mokslininku – Kolumbijos lietuviu

Eglė Kirliauskaitė

„Net nedideli ir nebrangūs pokyčiai gali stipriai pakeisti žmonių elgesį, kai grupė žmonių veikia kartu ir įkvepia prie jų jungtis aplinkinius“, – neabejoja Kolumbijos lietuvis Paulius Yamin-Slotkus, jau 10 metų tyrinėjantis elgesio pokyčius. Gimtinėje jis dirbo su lietuvių kilmės Bogotos meru Antanu Mockumi, yra buvęs Kolumbijos vyriausybės Elgesio pokyčių komandos vadovu, o šiuo metu, gavęs Mariaus Jakulio Jasono fondo mokslo krypties stipendiją, persikėlė

į savo senelių šalį ir tęsia tyrimus Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VG TU) Transporto ir logistikos kompetencijos centro mokslininkų grupėje.

– Papasakokite apie elgesio mokslą. Paašikinkite, ką jūs tyrinėjate?

– Elgesio mokslas yra gana nauja šaka, po kurios sąvoka telpa ne tik keletas tradicinių disciplinų: psichologija, ekonomika, socialinė teisė, bet ir daugelis kitų. Dažniausiai šioje srityje darbuojasi mokslininkai, kurie gilinasi į žmonių elgesį. Jie siekia jį suprasti ir sužinoti kaip, siekiant skirtingų

tikslų, jį pakeisti. Aš dirbu psichologijos ir elgesio mokslų srityje. Atvykęs į VG TU, gilinuosi į transporto sektorių: vairuotojų elgesį, domiuosi, kaip žmonės pasirenka transporto priemones, kaip jie suvokia ir vertina transportą ir pan.

– Labai įdomu, nes iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad psichologija ir transportas turi mažai ką bendro...

– Iš tiesų jie turi gana stiprių sąsajų. Juk visi vairuotojai yra žmonės, o visi žmonės turi tam tikrų elgsenos įpročių, kuriais vadovaujasi vairuodami. Pavyzdžiui, buvo

atliktas tyrimas, kuris įrodė, kad degalų suvartojimas gali būti sumažintas net 10–15 proc., tik keičiant vairuotojų elgesį. Tai ne tik mažina išlaidas, išmetamųjų dujų daromą poveikį aplinkai, bet ir skatina kitus teigiamus pokyčius. Šiuo metu nemažai tyrinėjamas gana naujas reiškinys – autonominis, t. y. neturintis vairuotojo, transportas. Čia kalbama apie tai, kaip paskatinti žmones priimti ir pripažinti tokį transportą, ką žmonės apie jį žino ir pan.

■ Nukelta į 12 p.

Daug problemų būtų išspręsta, jei pakeistume savo elgesį

Pokalbis su mokslininku – Kolumbijos lietuviu

■ Atkelta iš 11 p.

Šiame universitete tęsiu savo jau anksčiau pradėtą eksperimentą, kaip sumažinti degalų sunaudojimą, keičiant vilkikų vairuotojų elgesį. Tai buvo viena iš mano daktaro disertacijos dalių. Pavyzdžiui, 200 vairuotojų turinti kompanija Kolumbijoje, naudodama ekologijos ir elgesio intervencijas, sugebėjo 5 proc. sumažinti kuro sąnaudas. Galbūt tokia statistika neskamba įspūdingai, bet tai padeda šiai kompanijai per mėnesį sutaupyti daugiau nei dešimt tūkstančių eurų. Greta to, elgesio mokslo intervencija padėjo sumažinti pavojingą elgesį kelyje, kaip antai greičio viršijimas, staigus greitėjimas ir stabdymas. Dabar tai – mano pagrindinė veiklos sritis, bet planuoju dirbti ir kitose srityse, kurios vairavimą padaro efektyvesnį, saugesnį ir mažiau kenksmingą aplinkai. Man taip pat svarbios sritys yra transporto priemonių pasirinkimas ir šio pasirinkimo motyvai bei autonominis transportas.

– **Kaip mūsų kasdienis elgesys gali lemti pokyčius visuomenėje ir aplinkoje?**

– Prieš pradėdamas gilintis į transporto temą, daugiau nei dešimtmetį Kolumbijoje ir kitose šalyse tyrinėjau, kaip, keičiant elgesį, galima išspręsti daugelį įvairių problemų. Kūriau strategijas, kaip, keičiant

visuomenės grupių elgesį, galima spręsti tokias socialines problemas, kaip smurtas namuose, korupcija. Seniau buvau Kolumbijos vyriausybės Elgesio pokyčių komandos vadovas, dirbau su valstybės tarnautojais, siekdamas pagerinti viešąją integraciją. Mes sukūrėme strategiją, kuri padėjo valstybės tarnautojams (daugiau kaip 1 mln. žmonių) padidinti pasitenkinimą darbu, pagerinti jų įvaizdį visuomenėje, patobulinti jų darbo įgūdžius ir etišką elgesį. Keisti įsitikinimus ir elgesį tikrai nėra lengva, bet iš savo patirties galiu pasakyti, kad tai tikrai įmanoma.

Neįmanoma išspręsti visuomenės problemų, jei žmonės nedirba kartu. Galime toliau priiminėti įstatymus, teisės aktus, griežtinti bausmių sistemą, bet tai nebus efektyvu, jei žmonės nekeis savo elgesio. Psichologiniai tyrimai rodo, kad ne primesti įstatymai ir normos, o būtent kolektyviniai judėjimai gali paskatinti tvarių pokyčius visuomenėje. Pasaulyje yra atlikta daug intervencijų, kurios padėjo bent iš dalies išspręsti svarbias problemas: tiek aplinkosaugos, pavyzdžiui, vandens suvartojimo namuose mažinimą, tiek socialines, pavyzdžiui, alkoholio vartojimą, patyčias mokykloje ir mano jau minėtą vairuotojų elgesį.

– **Lietuvoje retas nėra girdėjęs apie buvusį Bogotos merą, lietuvių kilmės politiką Antaną Mockų, paskatinusį didžiulius pokyčius visuomenėje. Jums**

Paulius Yamin-Slotkus.
Simo Bernoto nuotr.

taip pat teko dirbti su šia garsia asmenybe. Gal pasidalytumėte įspūdžiais?

– Taip, Antanas Mockus labai mane įkvėpė. Baigęs magistro studijas, keletą metų dirbau jo moksliniu asistentu – tai buvo bene pirmoji mano darbinė patirtis. Jis mane labai daug ko išmokė ir paskatino toliau dirbti su tuo, ką jis daro pats, bandydamas keisti žmonių elgesį, patobulinti visuomenę ir žmonių gyvenimą kartu. Rengdamas susibūrimus, švietimo kampanijas, A. Mockus pasiekė neįtikėtinų rezultatų, kurie vargu ar būtų įmanomi, remiantis tik politiniu reguliavimu. Per vienuolika metų A. Mockus pasiekė, kad Bogotoje 70 proc. sumažėtų žmogžudysčių skaičius, 65 proc. – eismo nelaimių skaičius. Vidutiniškai 45 proc. sumažėjo vieno

žmogaus suvartojamas vandens kiekis. Tai tikrai įspūdingi rezultatai.

– **Kokių pokyčių reikia Lietuvoje? Kaip galime pasinaudoti elgesio mokslu?**

– Mano seneliai buvo lietuviai, jie emigrovo į Kolumbiją per Antrąjį pasaulinį karą. Gyventi ir dirbti jų gimtinėje buvo mano sena svajonė. Čia su šeima atvykau porai metų, bet, jei viskas klostysis gerai, norėčiau likti ir prisidėti prie pokyčių visuomenėje.

Kaip minėjau, labai daug problemų negali būti išspręstos, jei žmonės nepakeis savo elgesio. Norint keisti žmonių elgesį, teisinio reguliavimo dažnai neužtenka. Tyrimai patvirtina, kad kai kurie elgesio mokslo sprendimai gali tai padaryti. Žinoma, visų elgesio pakeisti nepavyks, bet tai gali paveikti nemažą dalį gyventojų. Elgesio mokslas gali daryti pokyčius beveik kiekvienoje srityje, kurioje reikia gyventojų dalyvavimo. Kaip ir kitose šalyse, taip ir Lietuvoje jis galėtų pasitarnauti alkoholio vartojimo, korupcijos ir patyčių mažinimo, aplinkosaugos problemų (rūšiavimo, vandens naudojimo mažinimo), integracijos, transporto įpročių keitimo srityse. Elgesio mokslas ir pilietinė kultūra gerina mūsų gyvenimo kokybę, gebėjimą sugyventi, bendradarbiauti ir siekti bendros naudos. Tai tikrai aktualu ir Lietuvai.

PARODOS

LIETUVOS SIENŲ RAIDA

Žemėlapių paroda Kauno kolegijoje

■ Atkelta iš 5 p.

Ministrų Tarybai pavedė pradėti Lietuvos valstybės parengiamuosius sienos ženklavimo darbus. Lietuvos valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo darbai buvo pradėti tik 1993 m. Lietuvos ir Latvijos sienos delimitavimo ir demarkavimo darbai buvo pradėti 1993 m. ir baigti 1999 m. pabaigoje.

Iš viso Lietuvos ir Latvijos valstybių sienos ilgis kartu su jūros siena, kuri sudaro 22,2 km, yra 610,3 km. Lietuvos ir Baltarusijos sienos demarkavimo darbai prasidėjo 1996 m. Lietuvos ir Baltarusijos valstybių sienos demarkavimo baigiamasis protokolas buvo pasirašytas 2007 m. vasario 20 d., atlikus valstybės sienos demarkavimo darbus, galutinis oficialus bendras valstybės sienos ilgis yra 678,8 km. Lietuvos ir Lenkijos sienos komisija 2000–2002 m. atliko Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos valstybių

Kauno kolegijos direktorius Paulius Baltrušaitis ir Lietuvos mokslininkų sąjungos tarybos narė dr. Zita Migonienė parodoje Kauno kolegijos bibliotekoje. J. Jasaičio nuotr.

sienos inventorizaciją ir parengė naują sienos dokumentaciją, pagal kurią bendras Lietuvos ir Lenkijos valstybių sienos ilgis yra 104,4 km.

Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos valstybių siena sausumoje, Kuršių mariose, Baltijos jūroje ir kituose pasienio vandenyse buvo apibrėžta Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartimi dėl Lietuvos ir Rusijos valstybės sienos, o išskirtinės ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo atribojimas Baltijos jūroje – Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartimi dėl išskirtinės ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo atribojimo Baltijos jūroje. Minėtos sutartys buvo pasirašytos 1997 m. spalio

24 d., Maskvoje. Lietuvos Respublikos Seimas jas ratifikavo 1999 m. spalio 19 d. Sutartys įsigaliojo 2003 m. rugpjūčio 12 d. Lietuvos ir Rusijos Federacijos valstybių sienos demarka-

vimo baigiamasis protokolas buvo pasirašytas 2017 m. gruodžio 20 d. Lietuvos ir Rusijos Federacijos sienos ilgis kartu su jūros siena ir Kuršių mariomis yra 297,1 km.

Šiomet, minėdami Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo dienos (Kovo 11-osios) 30-metį, galime didžiulius, kad išlikome Tauta, išlikome valstybė, nors ir patyrėme įvairių istorinių negandų. Įteisinome valstybės sienas, kaip vieną pagrindinių suverenios valstybės simbolių. Parodoje publikuojamų žemėlapių autorių teisių turėtojai yra: Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos; UAB Aerogeodezijos institutas; LithuanianMaps.com, LLC; vkraina.com ir V. Urbanavičiaus žemėlapių kolekcija. Parengė: Ilona Urbanavičienė (Kauno kolegija), Valdas Urbanavičius (Kauno kolegija), Vitalijus Kalenda VĮ „GIS-Centras“.

Lietuvos mokslininkų laikraščio projektui „Akademinės bendruomenės indėlis į mokslinės informacijos sklaidos ir populiarinimo sistemą“ vykdyti Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2020 m. skyrė 8 tūkst. eurų. „Mokslo Lietuvos“ redakcija

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Jolanta Niaurienė
Dizaineris Vilius Zaveckas

Redakcinės kolegijos pirmininkas – Raimundas Dužinskas, nariai: Alvydas Baležentis, Valentinas Baltrušas, Valentas Daniūnas, Jonas Dautaras, Vyngintas Gontis, Vilma Gudelytė-Abarienė, Nelė Jurkėnaitė, Regina Kvašytė, Valė Macijauskienė, Milena Medineckienė, Andrius Pukšas, Eugenijus Stumbrys, Emilis Urba, Dalia Urbanavičienė, Janina Valančiūtė.
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius
El. paštas mokslolietuva@gmail.com
Laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius
Tiražas 500 egz.